

STAD GENT

MUSEUM VOOR STENEN VOORWERPEN
RUINES VAN DE SINT-BAAFSABDIJ

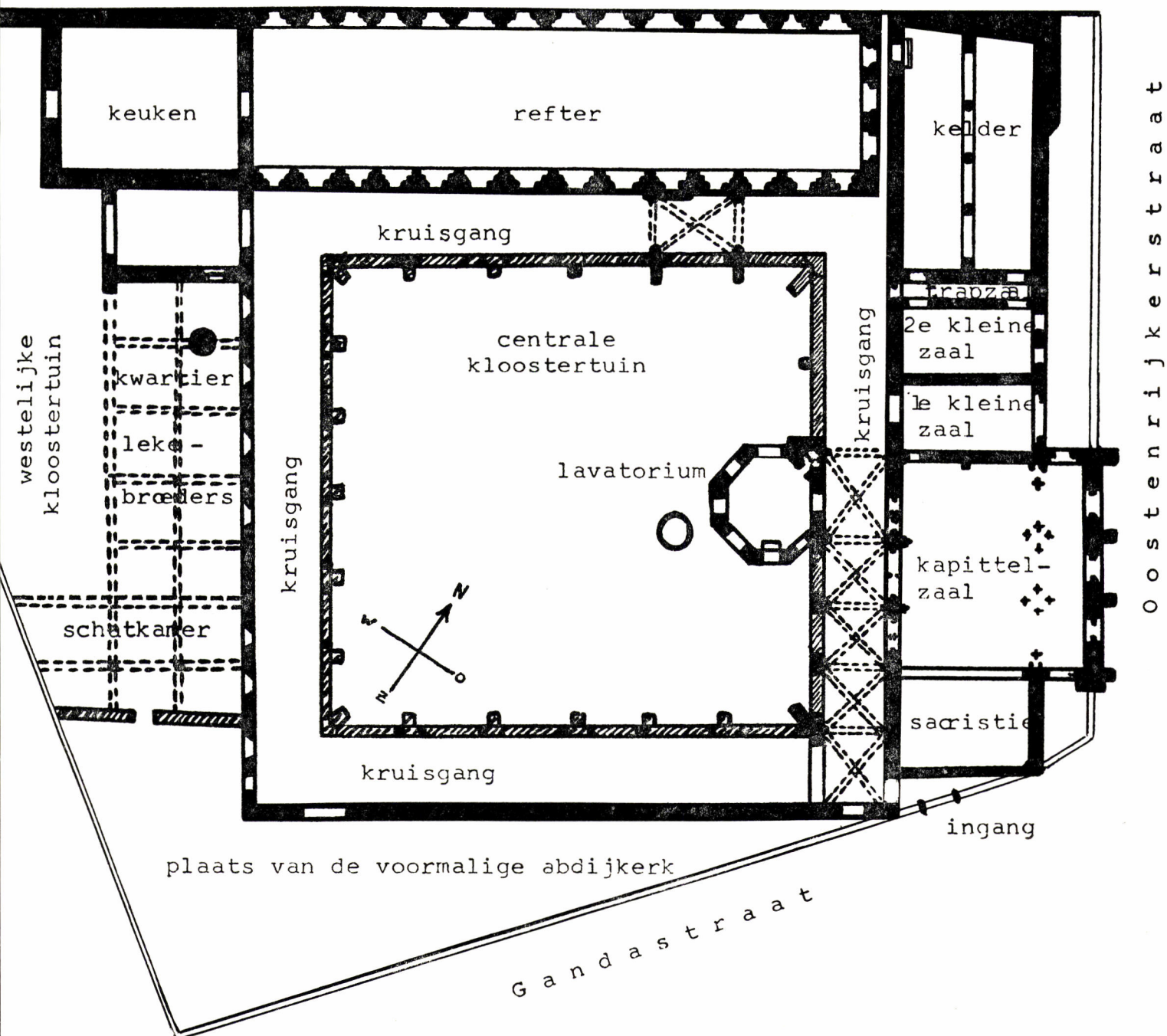
GIDS VOOR DE BEZOEKER

GRONDPLAN VAN DE RUINES VAN DE SINT-BAAFSABDIJ

MUSEUM VOOR STENEN VOORWERPEN

S p a n j a a r d s t r a a t

STAD GENT

MUSEUM VOOR STENEN VOORWERPEN

(RUÏNES VAN DE SINT-BAAFSABDIJ)

GIDS VOOR DE BEZOEKER

door

A. VAN DEN KERKHOVE

(Conservator)

en

J. BALDEWIJNS

(Wetenschappelijk medewerkster)

GENT

1981

I. GESCHIEDKUNDIG OVERZICHT

Tijdens de regering van de Merovingische koning Dagobert I (622-639) vestigde Amandus, een geloofsverkondiger uit Aquitanië, het christendom in de streek van Gent. Omstreeks 630-639 stichtte hij op de plaats Ganda aan de samenvloeiing van Leie en Schelde, een kerk en een klooster toegewijd aan de H. Petrus.

Volgens de overlevering bezocht Bavo, een adellijke grondbezitter uit Haspengouw, die met zijn doopnaam Adlowinus heette, Amandus in het klooster. Eerstgenoemde overleed er omstreeks 650. Hij werd in het klooster begraven en in Ganda weldra als een heilige vereerd.

Na 650 verbleef Amandus bij voorkeur in zijn evangelisatiecentrum te Elnone. Van daaruit is Amandus, hoofdzakelijk door tussenkomst van zijn vertrouwde volgelingen, overgegaan tot een reeks stichtingen van geringere omvang en betekenis. In het bijzonder zou de Sint-Pietersabdij een stichting zijn die door Amandus' trouwe vriend en volgeling Johannes tot stand gebracht werd nà 650 en vóór 674-675.

Tijdens de regering van Karel Martel werden de kerkelijke instellingen en hun goederen volledig aan de wereldlijke macht ondergeschikt. In 719 zette Karel Martel Celestinus, abt van de Sint-Pietersabdij, af en nam hij de abdijgoederen in beslag. In tegenstelling met de ontwikkeling van de St.-Pietersabdij werd die van de Sint-Baafsabdij tijdens de 8ste eeuw niet gebroken. Toch mag worden verondersteld dat ook zij onder de secularisatiepolitiek van de eerste Karolingers heeft geleden.

In het bijzonder mag worden aanvaard dat de reguliere abten, die misschien nog tijdens de eerste helft van de 8ste eeuw de abdij bestuurden, op een bepaald ogenblik door lekeabten zijn vervangen. Immers, toen Eginhard, de biograaf van keizer Karel de Grote, vóór 13 april 819 tot lekeabt van de Sint-Baafsabdij werd aangesteld, bestond de gemeenschap niet meer uit monniken, maar uit seculiere kanunniken.

In 811 kwam Karel de Grote in Ganda de vloot inspecteren die er gebouwd werd om weerstand te bieden aan de eerste invallen van de Noormannen. Waarschijnlijk heeft Karel de Grote toen verbleven in de Sint-Baafsabdij.

In 815 werd Eginhard tot lekeabt van de Sint-Pietersabdij aange-

steld. Vier jaar later werd hij lekeabt van de Sint-Baafsabdij. Het bestuur van beide abdijen werd dus aan één en dezelfde abt toevertrouwd. Dat was vroeger niet het geval geweest.

Na het overlijden van Eginhard op 12 maart 840, werden beide abdijen trouwens opnieuw onafhankelijk.

De Sint-Baafsabdij werd in het begin van de 9de eeuw meestal "monasterium sancti Petri" of "Ganda" genoemd. "Sanctus Bavo" daarentegen is de naam die men voor de abdij vooral vanaf het bestuur van Eginhard begon te gebruiken.

In 851 staken de Noormannen de Sint-Baafsabdij in brand. Een groep kanunniken was al voor de Noormanneninval naar Sint-Omaars uitgeweken om er de relikwieën en andere kostbaarheden der abdij in veiligheid te brengen. Vandaar zijn ze ca. 853 uitgeweken naar Laon. De kanunniken die in Gent gebleven waren, betrokken na 851 waarschijnlijk opnieuw de Sint-Baafsabdij. In 879 vestigden de Noormannen zich in Ganda en organiseerden vandaar gedurende vier jaar strooptochten in heel Vlaanderen. Na 883 bestond de Sint-Baafsabdij eigenlijk niet meer. Haar domeinen werden door de graaf van Vlaanderen in beslag genomen.

Tijdens de regering van graaf Arnulf de Grote (918-965) werd de verhouding tussen de grafelijke en de kerkelijke macht geregeld. De graaf ging weldra over tot de wederopbouw van beide Gentse abdijen. Wat er van de kanunnikengemeenschap van Sint-Baafs nog overbleef, keerde ten vroegste tussen 911 en 918, ten laatste vóór 937, naar Gent terug. De kanunniken van de Sint-Pietersabdij daarentegen waren misschien reeds ca. 892 teruggekeerd in hun klooster, dat wellicht niet eens verwoest is geweest. De geestelijke hervorming van beide Gentse kloosters vertrouwde graaf Arnulf toe aan Gerard van Brogne, die de beroemde abdij van Brogne in het graafschap Namen had gesticht. Hij legde de kanunniken de regel van de H. Benedictus op. In 941 was de hervorming in de Sint-Pietersabdij voltooid. In het decennium 940-950 werd de Sint-Baafsabdij herbouwd. In beide abdijen werd in het najaar van 953 een reguliere abt aangesteld. Gerard van Brogne werd in de Sint-Pietersabdij opgevolgd door Womar. In de Sint-Baafsabdij werd Wido, een neef van Gerard van Brogne, tot abt benoemd.

De Sint-Pietersabdij was op dat ogenblik echter machtiger dan de Sint-Baafsabdij en waarschijnlijk heeft de Sint-Pietersgemeenschap gepoogd de aanstelling van een zelfstandige abt in de Sint-Baafs-

abdij te verhinderen. Tussen beide abdijen brak in die periode een strijd uit over de vraag welke van beide de oudste en tevens de eigenlijke stichting van de H. Amandus was. Deze strijd, die vooral in de 11de eeuw werd gevoerd, gaf aanleiding tot tekstvervalsingen en twisten over de waarde der relieken.

Om onbekende redenen gaf Wido waarschijnlijk in 965 zijn functie prijs. Womar, abt van de Sint-Pietersabdij, trad in zijn plaats en de Sint-Baafsabdij werd een afhankelijkheid van de Sint-Pietersabdij. Tot aan zijn dood op 27 augustus 980 bleef Womar abt van beide abdijen. Hij werd opgevolgd door Wido (niet te verwarren met de neef van Gerard van Brogne). Nog in het jaar van zijn aanstelling legde Wido zijn ambt neer in de Sint-Baafsabdij. Op 1 oktober werd hij er opgevolgd door Odwinus die van dan af abt was van de opnieuw onafhankelijk geworden Sint-Baafsabdij. De eerste bijdrage tot het herstel van haar domeinbezit ontving de Sint-Baafsabdij van graaf Arnulf de Grote. Van de tweede helft van de 10de tot het midden van de 11de eeuw werd het domeinbezit van de abdij volledig hersteld. Het werd later nog in belangrijke mate vooral door aankopen vergroot.

In de middeleeuwen was de Sint-Baafsabdij een populaire bedevaartplaats. Men bewaarde er immers de relieken van de H. Bavo, de H. Livinus, beschermheilige van de stad Gent, de H. Macharius, aangeropen tegen de pest, en van andere heiligen. Rond de abdij ontstond een dorp, het Sint-Baafsdorp of de Sint-Baafsstede waar de abt heer en meester was. De imposante abdijgebouwen, vooral de refter (41 m. lang, 10,50 m. breed, de grootste in België) en de indrukwekkende abdijskerk getuigden van de macht en de rijkdom van de abdij. De beroemde abdij was de geliefkoosde verblijfplaats van de graaf van Vlaanderen wanneer hij te Gent verbleef. Haar faam reikte zelfs tot over de grenzen. De Engelse koning Edward III nam er zijn intrek in 1341, bij de aanvang van de Honderdjarige Oorlog, en zijn echtgenote Philippina schonk er het leven aan Jan, de latere hertog van Lancaster, beter bekend onder de naam John of Gaunt. Op 20 juni 1369 werd in de abdijskerk het huwelijk ingezegend van Margaretha van Male met Filips de Stoute, waardoor het lot van Vlaanderen aan dat van Boergondië werd gekoppeld.

Op het einde van de 15de eeuw kende de Sint-Baafsabdij een laatste bloeitijd tijdens het bestuur van abt Rafaël de Mercatel.

Deze abt, bekend om zijn praalzucht en cultuurverfijning, liet enkele belangrijke verbouwingen uitvoeren die, zoals we zullen zien, voor het grootste deel bewaard bleven.

Aan de bloei van de eeuwenoude abdij kwam in 1540 plots een einde. Zij ging samen met het middeleeuwse Gent ten onder. In 1539 kwamen de Gentenaars in opstand tegen keizer Karel V, heer-ser over een wereldrijk. De wraak van de keizer was koel en on-verbiddelijk. De stedelijke voorrechten werden nietig verklaard en de goederen van de stad en de neringen aangeslagen. Op 30 april 1540 legde de keizer de Gentenaars een nieuwe wet op, de Carolijnse Concessie geheten, waardoor definitief een einde werd gemaakt aan de stedelijke zelfstandigheid. Om het opstandige Gent voorgoed te temmen, vatte de keizer het plan op een citadel te bouwen in het Sint-Baafsdorp. Tevergeefs smeekte de abt de keizer van zijn plan af te zien. Op 12 mei 1540 werd de eerste steen gelegd van het bolwerk dat door de Gentenaars het Spanjaardenkasteel werd genoemd. Talrijke huizen van het Sint-Baafsdorp, de parochiekerk St.-Salvator en het grootste deel van de abdijkerk, met uitzondering van het oostelijk deel dat door de bezetters als kapel werd gebruikt, werden gesloopt. De meeste abdijgebouwen werden ingericht tot kazernes en arsenalen. Het oostelijk deel van de abdijkerk werd door de calvinisten in 1581 afgebroken. De monniken van de Sint-Baafsabdij werden met de waardigheid van kanunnik overgeplaatst naar de St.-Janskerk. De uitgebreide bezittingen van de abdij kwamen ten goede aan deze kerk die geplaatst werd onder de bescherming van de H. Bavo en die later de Sint-Baafskathedraal werd.

In de loop der eeuwen verloor het Spanjaardenkasteel gaandeweg zijn militair belang. In de jaren 1827-1834 werd het afgebroken.

Dank zij de bemoeiingen vanaf 1834 van de locale Commissie voor Monumenten en vooral door bemiddeling van de oudheidkundige August Van Lokeren werden de ruïnes van de Sint-Baafsabdij gered. In 1882 richtte het gemeentebestuur van Gent in de voormalige refector het Museum voor stenen voorwerpen in. Het belang van de collectie, in hoofdzaak gevormd door te Gent gevonden stukken, is buitengewoon groot. Zij is vooral rijk aan grafzerken.

Vermelden we tenslotte dat de ruïnes van de Sint-Baafsabdij als historisch monument worden beschermd (Koninklijk Besluit van 28 december 1936).

xxxxxxx

II. GIDS

De plattegrond van de Sint-Baafsabdij (zie afbeelding keerzijde titelblad) komt overeen met die van de meeste benedictijnen-abdijen. In het midden de kloostertuin met eromheen de kruisgang (gedeeltelijk bewaard), ten Z. de abdijkerk (verdwenen), ten N. de refter, de keuken en de voorraadkelder, ten O. de kapittelzaal, ten W. de vertrekken van de lekebroeders (verdwenen).

xxxxxxxxxx

Wie de gewezen abdij binnenkomt, bevindt zich onmiddellijk in de kruisgang. Deze kloostergang, die de kloostertuin omsloot, dateert uit de tijd van abt Rafaël de Mercatel. Deze abt liet in 1494-1495 de open Romaanse kruisgang, gebouwd tijdens het derde kwart van de 12de eeuw, vervangen door een gesloten kloosterpand, verlicht door glasramen, om de monniken te beschutten tegen weer en wind.

De ~~Romaanse~~ kloostergang op slanke zuiltjes werd vervangen door een laat-gotische constructie met zware muren en kruisribgewelven, geschraagd door steunberen.

Van de Romaanse kruisgang zijn nog een aantal overblijfselen zichtbaar, met name: de gekoppelde zuiltjes aan de toegang tot het lavatorium, een zuiltje ingewerkt in de muur rechts daarvan en de mooie, drieledige toegang tot de kapittelzaal.

Van de laat-gotische kruisgang uit de jaren 1494-1495 blijven slechts vijf traveeën over. Twee ervan zijn oorspronkelijk, namelijk die welke zich bevinden voor het lavatorium en voor de kapittelzaal. De drie andere vakken, twee aan de oostzijde en één aan de noordkant, werden in 1839 op initiatief van August Van Lokeren herbouwd. De andere waren in het begin van de 19de eeuw zodanig vervallen dat zij gesloopt werden.

De kraagstenen en de aanzetten van de gewelfribben in de muren rondom de kloostertuin getuigen evenwel nog van die verdwenen traveeën.

In de overgebleven traveeën van het oostelijk gedeelte van de kruisgang werden volgende voorwerpen opgesteld:

1. Grote grafsteen van Martin Volkaert (+ 1540), schepen van de Keure, afkomstig uit de voormalige St.-Annakapel van Gent. Het veld heeft geen versiering. De nog nauwelijks zichtbare decoratie van de boord bestaat uit vierlobbige motieven met daartussen een banderol met inschrift.
2. Grafsteen van priester Willem Symoens (+ 1570). In het veld voorstelling van de overledene als gisant (d.w.z. met de ogen dicht, het hoofd op een kussen en de handen voor de borst gevouwen). Op de hoeken de symbolen van de evangelisten (arend: H. Johannes, engel: H. Mattheus, leeuw: H. Marcus, os: H. Lucas), randschrift onderbroken door doodshoofd en zandloper.
3. Grafsteen van Bernaert van Baronaige (+ 1548) en zijn echtgenote Marie Heindersins. In het veld voorstelling van het gehelmd wapenschild van de familie Baronaige evenals het alliantiewapen van de echtgenoten tussen twee ankers. Randomlijsting met grafschrift op de hoeken onderbroken door de symbolen van de evangelisten. Bovenaan nog twee regels van het grafschrift buiten de randomlijsting. Gevonden bij graafwerken op de hoek van de Begijnhoflaan en de Noordstraat te Gent in 1979.
4. Grafsteen van Jan Van Scheynes (+ 1558) en zijn vrouw J... Van Loo (+ 1558) met voorstelling van de echtgenote als gisanten, bovenaan hun wapenschild, op de hoeken de symbolen van de evangelisten, randschrift.
5. Grafsteen van Joos Van Troyes (+ 1521). In het veld voorstelling van een lijk in ontbinding met een banderol met inschrift rondom. Op de hoeken de symbolen van de evangelisten, randschrift. Gerekupereerd uit het stortebed van het Gentse Tolhuis (sluis) in juli 1864.
6. Grafsteen van een dame, voorgesteld ten voeten uit onder een gotische arcade. Waarschijnlijk 13de eeuw.
7. Grafsteen van Jacques Symoens (+ 1576) en zijn echtgenote Jozine Craye. In het veld voorstelling van het echtpaar als gisanten, onderaan hun wapenschilden waartussen doodshoofd. op de hoeken de symbolen van de evangelisten, randschrift.
8. Grafsteen van twee priesters: Jan de Keysere (+ 1538) en Jan Raoul (+ 1553) voorgesteld als gisanten in misgewaad en met kelk. Op de hoeken de symbolen van de evangelisten, randschrift.

9. Grafsteen van priester Jan Zeghers (+ 1554). In het veld voorstelling van de overledene als gisant in misgewaad en met kelk. Het gelaat, de handen en de kelk zijn diep in de steen uitgekapt. Oorspronkelijk waren deze delen, die uitgewerkt werden in wit marmer (verdwenen), ingelegd in de rest van de voorstelling. Op de hoeken de symbolen van de evangelisten, randschrift. Ge-recupereerd uit het stortebed van het Tolhuis in juli 1864.

xxxxxxxx

De kapittelzaal en de sacristie zijn gelegen ten oosten van het oostelijk deel van de kruisgang. De kruisgang wordt van de kapittelzaal gescheiden door een oude muur met hier en daar het karakteristieke visgraatverband dat misschien nog uit de 11de eeuw dateert.

De kapittelzaal werd gebouwd in het tweede kwart van de 13de eeuw tijdens het bestuur van abt Boudewijn II.

Oorspronkelijk was de kapittelzaal door samengestelde zuilen en halfzuilen verdeeld in drie beuken en overkluisd met kruisribgewelven die echter werden verwoest in het begin van de 19de eeuw. Van de drie beuken blijven alleen nog twee samengestelde zuilen, enkele halfzuilen en de sporen van de aanzetten van de ribben over. In de muur tegenover de ingang ziet men de omtrekken van drie dichtgemetselde ramen die de kapittelzaal aan de oostkant verlichten.

Boven de kapittelzaal was de slaapzaal van de monniken (dormitorium). Daarvan getuigen enkel nog een merkwaardig Romaans venster met middenzuiltje in de oostmuur en een reeks eenvoudige rondbogige vensters aan de westkant.

Oorspronkelijk had de kapittelzaal een geglazuurde, mooi versierde tegelvloer. Toen de vloer in 1834 werd weggenomen, kwamen een aantal graven te voorschijn waarvan men er nu nog vijf kan zien. Deze graven zijn als het ware gemetselde doodkisten. Merkwaardig is dat ze alle met het voeteinde naar het oosten gericht zijn. De graven dateren wellicht nog uit de 9de eeuw en in elk geval van vóór de oprichting van de kapittelzaal toen ze met een vloer werden bedekt en daardoor in de vergetelheid geraakten.

In de kapittelzaal vergaderde de communautiteit om de belangrijke

zaken te bespreken. De monniken namen plaats op de stenen banken die men rondom de zaal nog bemerkt.

De ruimte die onmiddellijk bij de kapittelzaal aansluit, is de gewezen sacristie van de abdijkerk. Opvallend is de verscheidenheid in materiaal dat gebruikt werd voor het optrekken van de muren. Dat is wellicht te verklaren door het feit dat de muren met een dikke laag mortel werden bezet die achteraf bepleisterd en wellicht ook met taferelen beschilderd werd.

Daardoor was het mogelijk zeer uiteenlopend materiaal te verbergen achter een mooi bepleisterde wand.

Net als de kapittelzaal had de sacristie een geglazuurde tegelvloer. Hij werd eveneens in 1834 weggebroken.

xxxxxxxxxx

Aan de westkant van het oostelijk gedeelte van de kruisgang bevindt zich een merkwaardig achthoekig gebouwtje. De benedenverdieping deed dienst als lavatorium (wasplaats) voor de monniken. Dat merkwaardig Romaans gebouwtje verdient onze bijzondere aandacht. Het werd omstreeks 1171 opgetrokken. Het koepelvormig gewelf rust op acht zware ribben gestut door halfzuiltjes op kraagstenen, uitgewerkt in de vorm van een mensenhoofd.

Toen in 1634 te Gent een pestepidemie uitbrak werd het lavatorium toegewijd aan de H. Macharius en als kapel ingericht. In het lavatorium werden het altaar en de gedenksteen geplaatst die er thans nog te zien zijn. De H. Macharius, bisschop van Antiochië, stierf in 1012 aan de pest in de Sint-Baafsabdij nadat hij voorspeld had dat na zijn overlijden de pestepidemie te Gent zou ophouden. Wat gebeurde. Macharius werd dan ook te Gent speciaal aangeroepen tegen deze gevreesde ziekte. Op het gewelf van de wasplaats werden tijdens de 17de eeuw muurschilderingen aangebracht waarvan men hier en daar nog sporen bemerkt.

De bovenverdieping van het lavatorium (niet toegankelijk) werd het sanctuarium genoemd omdat daar de talrijke relieken en andere kostbaarheden van de abdij werden bewaard. Oorspronkelijk kon men deze plaats enkel bereiken vanuit de slaapzaal van de monniken, gelegen boven de kapittelzaal. De trap die vanuit het lavatorium naar het

sanctuarium leidt, werd pas in 1494-1495 gebouwd.

xxxxxxx

Na de afschaffing der abdij in 1540 diende de kloostertuin tot begraafplaats voor de soldaten van het Spaanse garnizoen. Opgravingen brachten ook tal van Romeinse voorwerpen aan het daglicht wat bewijst dat er op de plaats waar de abdij werd opgericht al in de Gallo-Romeinse tijd een nederzetting bestond.

De grote waterput (diameter: 1,52 m.) van Balegemse steen, dichtbij het lavatorium, werd vanaf 1634 beschouwd als de wonderdoende put van St.-Macharius, ten onrechte echter, zoals we verder zullen zien.

Ten noorden van de kapittelzaal bevinden zich twee kleine vertrekken die bereikbaar zijn via de kruisgang. Zij deden wellicht oorspronkelijk dienst als spreekzalen voor de monniken. Thans worden ze gebruikt als opslagplaats en zijn ze derhalve niet toegankelijk.

xxxxxxxxx

Aan de N.-O.-hoek van de kruisgang komt men rechts in de gewezen trapzaal die toegang gaf tot de slaapzaal.

Hier werden volgende stukken opgesteld:

10. Grafsteen van Joseph Bernard Cannaert (+ 1848) en Clemence Cannaert (+ 1850).
11. Grafsteen van Charles Greenwood die te Gent overleed op 16 November 1818. Bovenaan in het veld het wapenschild en het devies van de aflijvige.
12. Grafsteen van Pieter de Scamacker (+ 1560), zijn eerste en zijn tweede echtgenote. In het veld voorstelling van de man, geflankeerd door zijn beide echtgenoten. Randschrift. Afkomstig uit de verzameling Minard.

13. Grafsteen (deels bewaard) van Oste Van de Wale (+ 1555) en zijn vrouw (+ 1553). In het veld afbeelding van de echtgenoten als gisanten, tussen hun hoofden hun wapenschild. Randschrift.
14. Gedenksteen met in het veld volgend opschrift: HET BEDDE IS HERSTELT INT JAER 1716. Deze gedenksteen herinnert aan een herstelling van het stortebed van de Braamgaten, een watermolen met sluis die zich bevond op de Schelde op de plaats waar thans het Prof. Laurentplein is. De Braamgaten werden opgericht in 1297 en pas in 1885 afgebroken.

xxxxxxx

15. Op de trap die toegang geeft tot de gewezen voorraadkelder staat de grafsteen van Andries (+ 1559), Katelina en een ander lid van de familie Paridaen. In het veld een medaillon waarin drie wapenschilden, daaronder een inscriptie. Op de hoeken de symbolen van de evangelisten, randschrift. Gerekupereerd uit het stortebed van het Tolhuis in juli 1864.

De ruimte die men thans betreedt werd te oordelen naar het visgraatverband van bepaalde delen van de oostmuur, de drie dichtgemetselde Romaanse vensters (alleen zichtbaar vanaf de Spanjaardstraat) en het Romaanse venster met middenzuiltje aan de kant van de kruisgang, wellicht in de 11de eeuw gebouwd. In de loop van de 13de eeuw werden in het bovengedeelte van de noordmuur drie spitsbogige ramen gemaakt. Misschien was deze ruimte oorspronkelijk de eetzaal of de werkplaats van de monniken. In het begin van de 14de eeuw werd zij omgebouwd tot voorraadkelder. De ramen werden dichtgestopt en de zaal werd overkluisd met een bakstenen gewelf gestut door kolommen. Deze kolommen zijn opnieuw gebruikte exemplaren waarvan de bestanddelen, zuiltrommels en kapitelen niet goed bij elkaar passen. De bovenverdieping van deze zaal, oorspronkelijk misschien de slaapzaal, werd later gebruikt als graanzolder.

Tegen de zuidmuur werden volgende stukken opgesteld:

16. Grafsteen van priester Johannes Ceulsbroec (+ 1443) voorge-

- steld als gisant in misgewaad en met kelk. Boven zijn hoofd een banderol met inschrift. Op de hoeken de symbolen van de evangelisten. Randschrift. Herkomstig uit de voormalige St.-Pharaïldekerk, die gelegen was aan het Veerleplein te Gent.
17. Grafsteen van Isabeau Heremans (+ 1695). In het veld voorstelling van het wapen van de overledene, een doodshoofd, een engelkopje en een zandloper. Randschrift.
 18. Grafsteen met in het veld een cirkelvormige lijst met inschrift "Sepultuere van den gheselscepe van Sente Barbelen". Deze grafsteen uit de 15de eeuw is afkomstig uit de kapel van de gilde van de H. Barbara in de voormalige St.-Pharaïldekerk die werd afgebroken op het einde van de 18de eeuw. De grafsteen is een zeldzaam voorbeeld van een collectieve zerksteen. Gerekupereerd uit het stortebed van het Tolhuis in juli 1864.
 19. Grafsteen van Adriane Srudders (+ 1634) afgebeeld als gisant. Bovenaan haar wapenschild. Randschrift. Op de hoeken de symbolen van de evangelisten. Afkomstig uit het voormalige Wene-maergodshuis.
 20. Grafsteen van Philippe Triest (+ 1601) en zijn eerste vrouw, Marie van Royen (+ 1595), ouders van Antoon Triest, de befaamde Gentse bisschop. In het veld voorstelling van het wapen der Triests. Op de hoeken de wapenschilden van aanverwante families. Deze grafsteen werd gevonden in 1900 in de mesthoop van een huis aan de Coupure. Het is één van de weinige hier bewaarde zerken met een Franse inscriptie.
 21. Daarboven ziet men gipsen afgietsels van de twee gedenkplaten die het Rabot versieren. Het Rabot, een versterkte sluis op de Lieve, werd door de Gentenaars in 1489 gebouwd om de vergeefse belegering van de stad door keizer Frederik III en zijn zoon Maximiliaan te herdenken. Een afgietsel van het stadswapen met klimmende leeuw, dat zich bevindt tussen deze stenen op het Rabot, ziet men in de Z.-O.-hoek van deze ruimte boven een paar kraagstenen.
 22. Grafsteen van priester Livinus Vinckanus (+ 1648) met bovenaan het wapen van de aflijvige tussen een zandloper en een doodshoofd. Veld met inscriptie. Afkomstig uit de kerk van de Geschoeide Karmelieten van Gent. Gift van M. Verhaeghe-de Naeyer in 1866.

23. Gedenksteen met sterk verweerd inschrift: GEMAEKT T'JAER 1770 ALS HOOGBAILLIU / WAS M. BURGGRAEVE PHILIP DE VILAIN XIII / M. BARON LE BAILLY DE MARLOOP VOOR / SCHEPEN M. GRAEVE DE HEEMS ONDER / BAILLIU M. SCHOUTETE 1e COMIS... / M.A. ROOMAN SECRETARIS DHEER / LOUIS T'KINT ONTVANGER VAN WERCKE / ADRIAEN VANDE CAPELLE MEESTER / METSER. JUDOCUS BLAVIER MEESTER / STEENHOU- DER J. DE COOMAN FECIT.

Deze gedenksteen herinnert eveneens aan een herstelling van de Braamgaten.

We keren thans terug naar de kruisgang. Onder de enige travee aan de noordkant staan volgende stukken opgesteld:

24. Grafsteen van Pieter de Keysere (+ 1573) met in het veld wapenschild en inscriptie. Gerekupereerd bij werken aan het Rabot in 1873.
25. Grafsteen van Luis Espinola, kapitein van het Spaanse garnizoen (+ 1625) met in het veld wapenschild en inscriptie, op de hoeken telkens een engelenkopje en een lint waarin respectievelijk de woorden: IESOS (Jezus), MARIA, ANNA, IOSEP.
26. Grafsteen van de Spaanse kapelaan Franco Henriquez (+ 1625) met in het veld een kelk waarboven een gekroonde hoofdletter A. In een grote cartouche een inschrift. Op de kanten een doodshoofd.
27. Grafsteen van Marie Barrat (+ 1613) en haar echtgenoot Anthoine Dommessent (+ 1598) met in het veld het wapenschild van het echtpaar en het inschrift. Op de hoeken de wapenschilden van aanverwante families.
28. Grafsteen van Philips van den Berghe, apotheker (+ 1687), zijn echtgenote Marie Enckel (+ 1655) en andere leden van de familie. Bovenaan in het veld een doodshoofd, daaronder het grafschrift.
29. Grafsteen van Zegher van Pamele (+ 1471). In het veld voorstelling van een engel met wapenschild waarvan de tekening volledig afgesleten is. Op de hoeken de symbolen van de evangelisten. Randschrift. De grafzerk werd gevonden op 5 april 1913 bij graafwerken in de Spanjaardstraat.
30. Grafsteen van Daneel Penneman (+ 1452), zijn echtgenote Lis- bette ...tendaele (+ 1460) en een ander lid van de familie.

In het veld voorstelling van een mortier. Het grafschrift wordt op de hoeken onderbroken door de symbolen van de evangelisten. Gerekupereerd uit het stortebed van het Tolhuis in 1864.

31. Boven deze grafstenen ziet men drie reliëfs die oorspronkelijk boven de deur en de twee benedenramen van het huis nr. 26 in de Oudburg te Gent waren geplaatst. Dat huis werd in 1660 gebouwd voor de meester-chirurgijn Jacob Hellebusch. Ten onrechte heeft men gemeend dat dit huis door de befaamde heelmeester Jan Palfijn werd bewoond. De drie timpanen stellen activiteiten van de chirurgijns voor, namelijk: aderlating bij een vrouw, de barmhartige samaritaan heelt de wonden van de gekwetste en ontleding van een lijk door een heelmeester.
32. Daarboven een gevelsteen afkomstig van de herberg "De Zwaan" te Rooigem. Deze gevelsteen is gedateerd 1714 en heeft sporen van zijn oorspronkelijke polychromie bewaard.

Aan de andere zijde staan:

33. Grafsteen van een non van het Wenemaergodshuis, 16de eeuw. In het veld voorstelling van de aflijvige. De handen en het ge-laai zijn diep in de steen gehouwen en waren oorspronkelijk met marmer ingelegd die in de loop van de eeuwen verdween.
34. Grafsteen uit de 15de eeuw. Het veld draagt geen voorstelling. Het grafschrift wordt op de hoeken onderbroken door de symbo-len van de evangelisten.
35. Drie fragmenten van een samengestelde pijler van Doornikse steen, 13de eeuw?
36. Slotsteen afkomstig van de voormalige Turrepoort te Gent. In het midden voorstelling van een vrouwenkop in een bladornament en een mannenhoofd uit wiens mond twee bladeren komen en dat op de kin een druiventros draagt. Op de ribben van de steen lezen we: T JAER ..26 - SLOT STEEN VAN - HET GEWELF - VAN DE - THOURHOUT POORT - TOT GEND - AFBREKING - IN T JAER 1841. Deze inscriptie werd wellicht op verzoek van August Van Loke-ren op de slotsteen aangebracht. Dit merkwaardig stuk dat waarschijnlijk van 1226 dateert, werd aan het Museum geschon-ken door de heer R. Goethals in 1899.

37. Grenssteen met op de voorzijde: St P (Sint-Pieters) G(ent).
Eén van de stenen die de grens tussen het grondgebied van het St.-Pietersdorp en de stad aanduiden. Geplaatst in 1780 in de muur van een huis op de Ketelbrug, gesloopt in 1857.
38. Grafsteen van Lieven Sergant en zijn echtgenote Katheline van ...erbosch (ca. 1570) met in het veld de wapenschilden van de aflijvigen en inschrift. Gevonden bij werken aan het Rabot in 1873.

Via de trap in de N.-W.-hoek bereikt men de voormalige abdijrefter. De monumentale abdijrefter (de grootste in België, 41 m. lang en 10,50 m. breed) is één van de best bewaarde voorbeelden van Romaanse constructie uit ons architecturaal patrimonium. Hij dateert van het laatste kwart van de 12de eeuw. Karakteristieke rondbogige vensters doorbreken de noord-, oost-, en zuidmuur. In de zuidmuur ter hoogte van het tiende venster is een nis uitgebouwd. Hier stond het gestoelte van de voorlezer die in aansluiting aan de orderegel tijdens de maaltijden religieuze teksten voorlas. Aanvankelijk had de refter een vlakke, houten zoldering. De ruimte daarboven werd slechts schaars verlicht door drie smalle vensters in de top van de oostelijke puntgevel. Na de opheffing van de abdij in 1540 werden de gebouwen volledig ingesloten door het Spanjaardenkasteel dat keizer Karel V liet optrekken. De abdijgebouwen kregen daardoor een nieuwe bestemming. Tussen 1540 en 1584 werd de refter gebruikt als arsenaal. Vanaf 1589 werd hij ingericht als bedehuis voor het Spaans garnizoen. Op dat ogenblik werden de puntgevels met bakstenen verhoogd - wat nog duidelijk te zien is vanuit de voormalige voorraadkelder - en werd de eikenhouten bekapping aangebracht die opvalt door haar geprofileerde gordelbogen die rusten op houten consoles. Toen werden ook de drie benedenvensters in de oostgevel dichtgemetseld en werd de bevoering van het oostelijk gedeelte verhoogd om als koor te kunnen gebruikt worden. De functie van de refter bleef onveranderd tot op het einde van de 18de eeuw. In de loop van de eerste helft van de 19de eeuw werd het Spanjaardenkasteel, dat zijn militair belang verloren had, gaandeweg ontmanteld en gesloopt. De locale Commissie voor Monumenten stelde alles in het werk om de oude abdijgebouwen te bewaren. Van 1834 tot 1882 werd de refter ingericht als parochiaal bedehuis, toegewijd aan de H. Macharius. Na de vol-

tooting van de nieuwe neogotische St.-Machariuskerk - aan de Spanjaardstraat op enkele passen ten noorden van de refter - bracht het gemeentebestuur hier grafstenen onder. Deze zerken werden in de 16de, de 17de en de 18de eeuw door kerken en kloosters verkocht aan het gemeentebestuur van Gent die ze gebruikte in het stortebed van sluizen en bruggen. Toen deze in de 19de eeuw werden vernieuwd of gesloopt recupereerde men deze grafstenen en bracht men ze hier onder. De hier opgestelde grafstenen vormen een bijzonder interessante verzameling. Ze zijn een uitermate belangrijke bron voor de studie van de beeldhouwkunst, de genealogie, de heraldiek, de mode, de wapens en de paleografie van de middeleeuwen te Gent. Jammer genoeg werden veel van deze grafstenen door het hergebruik en door het transport sterk beschadigd.

Tegen de westmuur van de refter staan volgende grafstenen:

39. Grafsteen van leden van de familie Moraen. In het veld, dat verdeeld is in vier gelijke vakken, zijn de afgestorvenen voorgesteld onder gotische spitsbogen. Randschriften laten toe drie van de vier personages te identificeren met name: Jan Moraen (+ 1407) bovenaan links, onderaan links Mergriete Moraen (+ 1403), echtgenote van Jan van Herdbuer en onderaan rechts Kerstine Moraen (+ 1405), echtgenote van Pieter van der Pale. Deze zerk werd gerecupereerd uit het stortebed van het Tolhuis in 1864.
40. Grafsteen van Bussaert van Munte (+ 1414), kastelein van het Gravensteen, en van zijn echtgenote Mergriete Sersanders (+ 1414). De afgestorvenen zijn afgebeeld als gisanten onder een gotisch architectonisch baldakijn. De man is voorgesteld in volle wapenrusting. Boven zijn harnas draagt hij een geborduurde wapenrok waarin het wapenschild van zijn familie voorkomt. Aan zijn voeten ligt een hazewind die een halsband met trekring draagt. Zijn echtgenote is afgebeeld in een wijde mantel. Aan haar voeten zit een hondje dat een halsband met belletjes draagt. Het gelaat en de handen van de personages evenals bepaalde delen van het randschrift waren oorspronkelijk ingelegd met gegraveerde marmeren of koperen platen. Dat inlegwerk is verdwenen. Deze grafzerk is herkomstig uit de kruisgang van het Kartuizerklooster te Rooigem. Hij werd gebruikt bij de aanleg van het stortebed van het Tolhuis en

daaruit gerecupereerd in 1864.

41. Tegen de westmuur van de refter, boven de doorgang naar de daaraan palende voormalige keuken (niet toegankelijk) bemerken we drie fragmenten van een reusachtige, in eikehout gesculpteerde kalvarie: een verminkt Christusbeeld en de borstbeelden van de H. Maagd en St.-Jan de Evangelist. Ze zijn het werk van de Gentse beeldhouwer Jan de la Porte. De kalvarie werd uitgevoerd in 1610-1612 in opdracht van Carolus Maes, bisschop van Gent, en maakte deel uit van het door hem opgevatte plan voor de herinrichting van het koor van de St.-Baafskathedraal te Gent.

Tegen de noordmuur van de refter vindt men achtereenvolgens volgende grafstenen:

42. Grafsteen van de 12de eeuw. Deze zerk in Romaanse stijl is de oudste uit de verzameling van het museum. In het veld is een gestileerde twijg met twee (oorspronkelijk drie) paar bladeren afgebeeld in licht verheven reliëf. Bij ontstentenis van enig inschrift is het onmogelijk te achterhalen wie ooit onder deze zerk rustte. Gerecupereerd uit de Braamgaten die gesloopt werden in 1885.
43. Grafsteen van een niet-geïdentificeerde jongeling. In het veld is de aflijvige afgebeeld met gevouwen handen onder een drielobbige boog die rust op slanke zuiltjes. In de hoeken, links en rechts boven deze boog, is een gebouw afgebeeld. De grafsteen die op grond van de stijl ca. 1230 kan gedateerd worden, draagt geen inschrift. Hij werd gerecupereerd uit de Braamgaten.
44. Grafsteen van een niet-geïdentificeerde dame. Het veld is verdeeld in twee vakken door spitsbogen op slanke zuiltjes. In het rechtervak is een dame afgebeeld. Het linkervak draagt geen voorstelling. Boven de linkerboog is een wapenschild, wellicht dat van de aflijvige, voorgesteld. De zerk, die dateert van het einde van de 13de eeuw, draagt geen inschrift. Hij werd gerecupereerd uit de Braamgaten.
45. Grafsteen van de 13de eeuw waarvan het veld enkel versierd is met drie spitsbogen die rusten op kolommetjes.

46. Grafsteen van een familielid van Michaël de Speculo. Het veld draagt de voorstelling van een dame met gevouwen handen onder een drielobbige spitsboog die rust op zuiltjes. In de hoeken, links en rechts boven de boog, is een gekanteeld gebouw afgebeeld. De gedeeltelijk bewaarde inscriptie op de boog laat vermoeden dat onder deze zerk een familielid van Michaël de Speculo werd begraven. De grafsteen, die gerecupereerd werd uit de Braamgaten, dateert van de 13de eeuw.
47. Grafsteen van de tweede helft van de 13de eeuw. Het veld draagt enkel de voorstelling van een gotisch architectonisch baldakijn, gevormd door een spitsboog met snuiten, hogels en twee pinakels, dat rust op twee slanke zuiltjes. Geen inschrift. Gerecupereerd uit de Braamgaten.
48. Grafsteen van de 13de eeuw. Het veld is verdeeld in twee vakken door spitsbogen op zuiltjes. Onder de linkerboog is de aflijvige met gevouwen handen afgebeeld. Het inlegwerk van het gelaat en de handen is verdwenen. Het veld onder de rechterboog is onbewerkt. Het randschrift is sterk verweerd.
49. Grafsteen van een schipper (?) met in het veld de voorstelling van een schip met één mast dat het anker heeft uitgeworpen. Het inlegwerk van de randlijst is verdwenen. De zerk, die dateert van het einde van de 14de eeuw, werd gerecupereerd uit het Kuipgat dat in 1879 werd afgebroken.
50. Grafsteen van de 13de eeuw. In het veld ziet men nog sporen van bewerking. Het randschrift is onleesbaar geworden.
51. Grafsteen van Balduinus Vos (+ 1266). In het veld is een gekeperd wapenschild, dat ophangt aan een lint, afgebeeld. Het randschrift bleef gedeeltelijk bewaard. Gerecupereerd uit de Braamgaten.
52. Grafsteen van de franciskaner monnik Willelmus de Muda (+ 1272). In het veld, onder een gotisch architectonisch gebouw gevormd door een drielobbige spitsboog en een gebouw, is de aflijvige voorgesteld in het kleeid van zijn orde. Links en rechts van zijn hoofd is een engel, die met een wierookvat zwaait, afgebeeld. Randschrift. Gerecupereerd uit de Braamgaten.
53. Grafsteen van Hugo Buekel (+ 1273) met in het veld enkel de voorstelling van een gekeperd wapenschild. Randschrift. Gerecupereerd uit de Braamgaten.

54. Grafsteen van Heinric Scincfel (+ 1275) met onversierd veld en goed bewaard randschrift. Gerekupereerd uit de Braamgaten.
55. Grafsteen van Elisabeth van Doresele (+ 1280) met in het veld de afbeelding van een ovenpaal waarop twee broden liggen. Het randschrift is vrij goed bewaard. Gerekupereerd uit de Braamgaten.
56. Grafsteen van een niet-geïdentificeerde man (+ 1271) en zijn dochter. Het veld is verdeeld in twee vakken door drie slanke zuiltjes die een gotisch architectonisch baldakijn dragen. Het linkervak draagt de voorstelling van een man. Boven zijn hoofd leest men de inscriptie: PATER. Aan zijn voeten ligt een hond. Uit het inschrift op de spitsboog blijkt dat hij overleed in 1271. In het rechtervak is zijn dochter voorgesteld als blijkt uit het inschrift: FILIA. Aan haar voeten ligt eveneens een hond. Het randschrift is slechts gedeeltelijk bewaard. De herkomst van deze grafzerk is onbekend.
57. Grafsteen van Ymzoeta (+ 1284) en Helewidis (+ 1294) Haec. Het veld draagt de voorstelling van twee vrouwen met gevouwen handen, elk onder een gotisch architectonisch baldakijn. Het grafschrift op de linkerspitsboog heeft betrekking op Ymzoeta, dat op de rechterspitsboog op Helewidis. Deze zerk werd waarschijnlijk gerekupereerd uit het Kuipgat.
58. Grafsteen van de 13de eeuw met onbewerkt veld en gedeeltelijk bewaard grafschrift.
59. Grafsteen van een lid van de familie van Wevelsvale (+ 1294). Het veld vertoont geen sporen van bewerking. De randinscriptie is op drie zijden bewaard. Gerekupereerd uit de Braamgaten.
60. Grafsteen van de kinderen van Wouter Hocbare. Deze beschadigde grafsteen draagt in het veld de gedeeltelijke voorstelling van een kind met gevouwen handen. De zerk, die dateert van het einde van de 13de eeuw, werd gerekupereerd uit de Braamgaten. Randschrift.
61. Onder deze grafsteen bevindt zich nog een fragment van een grafsteen van de 13de eeuw.
62. Grafsteen van een lid van de familie Bette (+ 1283). Het veld van deze grafzerk is onbewerkt. Het randschrift is gedeeltelijk bewaard. Gerekupereerd uit de Braamgaten.

63. Grafsteen van Heinric Lewart met in het veld de afbeelding van een jongeman met gevouwen handen onder een spitsboog die rust op twee consoles. Boven de spitsboog is een gekanteeld gebouw voorgesteld. Onder de voeten van de aflijvige ziet men de afbeelding van een gestileerde plant met grote bladeren. Het grafschrift komt voor op de spitsboog. De zerk dateert van de 13de eeuw en werd gerecupereerd uit de Braamgaten.
64. Onder deze zerk bevindt zich de kleine grafsteen van Pieter Scmets, zoon van Peter. Hij dateert van de 13de eeuw. Het veld is onbewerkt. Het grafschrift bleef goed bewaard. Gerecupereerd uit de Braamgaten.
65. Grafsteen van Symon de Ghelwe (+ 1276), zijn echtgenote Margareta (+ 1272) en van Michael de Meram (+ 1285). Het veld is onbewerkt. Deze zerk heeft twee grafschriften. Het eerste komt voor rondom op de rand, het tweede op de bovenkant en op de rechterzijkant. Gerecupereerd uit de Braamgaten.
66. Grafsteen van Ymzoeta, 13de eeuw. Het veld is onbewerkt en het randschrift gedeeltelijk bewaard.
67. Grafsteenfragment van het einde van de 13de eeuw (1286?) met onbewerkt veld en fragmentarisch bewaard grafschrift.
68. Grafsteen van een niet nader geïdentificeerde Hymsota (+ 128?) en haar dochter Elisabeth (+ 129?), moeder en zuster van broeder J. de Sancto Bavone. Het veld is verdeeld in twee vakken door drie zuiltjes die twee gotische spitsbogen versierd met snuiten, hogels en een kruisbloem dragen. Onder elke boog is een dame ten voeten uit en met gevouwen handen afgebeeld. Boven het hoofd van de dame links staat het inschrift: (MAT(ER), boven dat van de dame rechts het inschrift: FILIA. Het randschrift bleef vrij goed bewaard. Gerecupereerd uit de Braamgaten.
69. Grafsteen van Jan Blome (+ 1290). In het veld de afbeelding van een man met gevouwen handen onder een gotisch architectonisch baldakijn dat gevormd wordt door een drielobbige spitsboog en een gekanteeld gebouw en rust op twee slanke zuiltjes. Tamelijk goed bewaard randschrift. Gerecupereerd uit de Braamgaten.

63. Grafsteen van Heinric Lewart met in het veld de afbeelding van een jongeman met gevouwen handen onder een spitsboog die rust op twee consoles. Boven de spitsboog is een gekanteeld gebouw voorgesteld. Onder de voeten van de aflijvige ziet men de afbeelding van een gestileerde plant met grote bladeren. Het grafschrift komt voor op de spitsboog. De zerk dateert van de 13de eeuw en werd gerecupereerd uit de Braamgaten.
64. Onder deze zerk bevindt zich de kleine grafsteen van Pieter Scmets, zoon van Peter. Hij dateert van de 13de eeuw. Het veld is onbewerkt. Het grafschrift bleef goed bewaard. Gerecupereerd uit de Braamgaten.
65. Grafsteen van Symon de Ghelwe (+ 1276), zijn echtgenote Margareta (+ 1272) en van Michael de Meram (+ 1285). Het veld is onbewerkt. Deze zerk heeft twee grafschriften. Het eerste komt voor rondom op de rand, het tweede op de bovenkant en op de rechterzijkant. Gerecupereerd uit de Braamgaten.
66. Grafsteen van Ymzoeta, 13de eeuw. Het veld is onbewerkt en het randschrift gedeeltelijk bewaard.
67. Grafsteenfragment van het einde van de 13de eeuw (1286?) met onbewerkt veld en fragmentarisch bewaard grafschrift.
68. Grafsteen van een niet nader geïdentificeerde Hymsota (+ 128?) en haar dochter Elisabeth (+ 129?), moeder en zuster van broeder J. de Sancto Bavone. Het veld is verdeeld in twee vakken door drie zuiltjes die twee gotische spitsbogen versiert met snuiten, hogels en een kruisbloem dragen. Onder elke boog is een dame ten voeten uit en met gevouwen handen afgebeeld. Boven het hoofd van de dame links staat het inschrift: (MAT(ER), boven dat van de dame rechts het inschrift: FILIA. Het randschrift bleef vrij goed bewaard. Gerecupereerd uit de Braamgaten.
69. Grafsteen van Jan Blome (+ 1290). In het veld de afbeelding van een man met gevouwen handen onder een gotisch architectonisch baldakijn dat gevormd wordt door een drielobbige spitsboog en een gekanteeld gebouw en rust op twee slanke zuiltjes. Tamelijk goed bewaard randschrift. Gerecupereerd uit de Braamgaten.

70. Grafsteen van Johannes Lamriwen (+ 1290) met in het veld de afbeelding van een Latijns kruis dat rust op een sokkel. Op de kruisarmen staat het grafscript. Gerekupereerd uit de Braamgaten.
71. Grafsteen van Jan en Lammerech van Malte en een niet nader geïdentificeerde Elisabeth. In het veld de voorstelling van een ovenpaal met twee broden, een bijl en drie wapenschilden met een St.-Jacobsschelp. Gedeeltelijk bewaard randschrift. Gerekupereerd uit de Braamgaten.
72. Grafsteen van een niet-geïdentificeerde abt. De aflijvige is voorgesteld in vol ornaat onder een architectonisch baldakijn in laat-gotische stijl. In de linkerhand houdt hij een boek, in de rechterhand een staf, tekens van zijn waardigheid. Boven zijn voeten bemerken we de geborduurde versiering van de albe, waarop de letter M (Mariamonogram?) voorkomt. Oorspronkelijk waren het gelaat, de handen en het randschrift ingelegd. Dat inlegwerk is verdwenen. De zerk, die dateert van het einde van de 15de of het begin van de 16de eeuw, werd gerekupereerd uit het stortebed van het Tolhuis in 1864.
73. Grafsteen van Egidius van Munte (+ 1419), pastoor van de kerk van Gentbrugge en van Willem Ketels (+ 1403), pastoor van de St.-Jacobskerk te Gent. De geestelijken zijn afgebeeld in half verheven reliëf als gisanten en met kelk. Uit hun mond komt een banderol met een inscriptie (bijna volledig uitgesleten). Het randschrift wordt op de hoeken onderbroken door de symbolen van de evangelisten en in het midden van de lange zijden door het wapenschild van de afgestorvenen. De grafsteen werd verkocht aan het Museum door de kerkfabriek van Gentbrugge in 1901.
74. Rechts van de grafsteen van Egidius van Munte werd een monumentale muurnis opgesteld. Ze is afkomstig van de laat-gotische gevel van het Gentse stadhuis (1519-1535) en werd weggebroken tijdens de restauratie van 1870.
75. Op de vloer ligt de gebroken grafsteen van twee niet-geïdentificeerde vrouwen met in het veld de afbeelding van de aflijvigen elk onder een gotische veellobbige spitsboog. Het hoofd van de dame links wordt geflankeerd door wapenschilden waaruit het inlegwerk verdwenen is. Het randschrift is slechts op drie

zijden aangebracht. De zerk waarvan de herkomst onbekend is, dateert van de 14de eeuw.

76. In de N.O.-hoek staat een fragment van een gotische waterspuwer in de vorm van een zittende leeuw. De kop is verdwenen. De krulletjes tussen de voorpoten suggereren de staart van het dier. Hij werd gevonden in 1906 bij het uitvoeren van werken aan de oude kaaimuur van de St.-Michielsbrug te Gent. Waarschijnlijk is deze waterspuwer afkomstig van de oude stadsgevangenis, Chastelet genaamd, die in de 13de eeuw werd opgetrokken aan de Koornmarkt. Het Chastelet werd in 1716 gesloopt en vervangen door het Pakhuis dat op zijn beurt werd afgebroken in 1887 en de plaats ruimde voor het postgebouw (1903).

Tegen de oostmuur van de refter ziet men volgende grafstenen:

77. Grafsteen van Asscheric van der Couderborch. In het midden van deze grafzerk, waarvan het onderste gedeelte verdwenen is, is een gekanteelde versterking afgebeeld. Een tweeledige poort, beveiligd door een ketting en voorzien van een valhek, sluit de spitsboogvormige toegang af. Links en rechts van de poort bevinden zich twee schietgaten. Boven de tinnen ziet men een gekanteeld gebouw met een zadeldak dat verlicht wordt door drie spitsboogvormige vensters. Links en rechts ervan staat een krijger in maliënkolder. De krijgsman links draagt een kruisboog op de schouder, de man rechts blaast op een hoorn en houdt in de linkerhand een wapen. Het onvolledig bewaard randschrift laat niet toe te achterhalen in welk jaar Asscheric van der Couderborch overleed. Op grond van de stijl mag de zerk in de tweede helft van de 13de eeuw gedateerd worden. Deze grafsteen is van uitzonderlijk belang omdat hij een van de weinige voorbeelden is die de gekleurde pasta waarmee de gegraveerde tekening werd opgevuld heeft bewaard. Ongetwijfeld waren de meeste gegraveerde middeleeuwse grafstenen oorspronkelijk van een dergelijke pasta voorzien. Gerekupereerd uit het stortbed van de Braamgaten.
78. Grafsteen van Daneel Reinhere met in het veld de voorstelling van een priester in misgewaad en met kelk onder een drielobbige spitsboog waarop het grafschrift werd aangebracht. Boven deze boog is een gotische constructie afgebeeld. Op grond van de stijl mag deze grafsteen ca. 1300 gedateerd worden. Gerekupereerd uit de Braamgaten.

79. Grafsteen van Hubrecht van Eyck, die het meesterwerk van de middeleeuwse Vlaamse schilderkunst "De Aanbidding van het Lam Gods" ontwierp en er aan werkte tot aan zijn overlijden in 1426. Deze sterk afgesleten zerk had oorspronkelijk een ingelegde witte steen met voorstelling van een geraamte met op de buik een ingelegde koperen plaat en met in elke hand een banderol met inschriften. De Gentse kroniekschrijver Marcus van Vaernewyck vermeldt in "Den Spieghel der Nederlandscher Audt-heyte" (Gent, 1568) over het graf van Hubrecht van Eyck het volgende: "Hubertus van Eyck die de tafel in S. Janskercke eerst begonnen hadde / zijn sepulture is te Ghendt inde zelve kercke ende is boven een witte steenen doode / in eenen zaercsteen / die een metalen Tafeletkin voor haer houdt / daer dit (na die oude vlemsche carmina) in ghegraveert staet / zo ic van letter tot letter geortographieert hebbe.

Spieghelt u an my die op my treden
 Ich was als ghy, nu benc benóden
 Begraven doot, alst is anschyne.
 My ne halp raet, const, noch medicine,
 Const, eer, wijsheyt, macht, rijcheyt groot
 Is onghespaert, als comt die doot.
 Hubrecht van Eyck was ich ghenant,
 Nu spyse der wormen, voormaels bekant
 In schilderye zeer hooghe gheeert:
 Cort na was yet, in nieute verkeert.

Int iaer des Heeren des sijt ghewes,
 Duysent, vierhondert, twintich en zes,
 Inde maent September, achthien daghen viel,
 Dat ich met pynen God gaf mijn ziel.
 Bidt God voor my die Const minnen,
 Dat ich zijn aensicht moet ghewinnen
 En vliedt zonde, keert u ten besten
 Want ghy my volghen moet ten lesten.

Hubrecht van Eyck werd begraven in de benedienkerk van de St.-Janskerk, sedert 1540 St.-Baafskerk. In 1533 werd dat deel van de kerk afgebroken om een nieuwe beuk te bouwen. Men groef er de graven op, ook dat van de schilder. De zerk van H. van Eyck werd in de zuidelijke kruisgang geplaatst dicht bij de eerste zuil als men de kerk betreedt langs de kant van

de Limburgstraat. Vermoedelijk in 1578 beroofde men de grafsteen van zijn koperen inlegwerk. In 1599 verzocht de kerkfabriek van Sint-Baafs aan de rechthebbende familieleden de gebroken of geschonden zerken uit de kathedraal weg te nemen. Daar er te Gent geen afstammelingen der van Eycks meer bestonden, zullen de kerkmeesters de reeds geschonden zerk als funderingsmateriaal gebruikt hebben. In 1892 kwam deze zerk te voorschijn bij het afbreken van een portaal dat in 1769 aan de noordzijde van de kerk was gebouwd geworden. Hij werd door het Provinciebestuur in 1894 aan het Museum voor Stenen Voorwerpen geschonken.

80. Boven deze grafstenen bemerkt men in de benedenvensters van de oostelijke reftergevel overblijfsels van Romaanse muurschilderingen. Zij dateren, evenals de refter zelf, van het laatste kwart van de 12de eeuw. Ze werden toevallig ontdekt in 1889 toen het 16de-eeuws metselwerk uit deze vensters werd verwijderd. Op de linkerdagkant van het venster is een bisschop voorgesteld in vol ornaat met mijter, schouderdoek, albe, dalmatiek en kruisstool. Boven de nimbus die zijn hoofd omgeeft was oorspronkelijk zijn naam geschilderd. De nog resterende letters S M getuigen hiervan. Misschien gaat het om een voorstelling van de H. Macharius, een van de grote beschermheiligen van Gent, als bisschop. Tegenover deze figuur, op de rechterdagkant staat een diaken afgebeeld. Zijn rechterhand rust op zijn borst. In zijn linkerhand draagt hij een boek. Merkwaardig is de purperen dalmatiek die hij draagt waarvan het patroon doet denken aan de damaststoffen die uit het Oosten in onze gewesten ingevoerd werden. In de boog van het venster ziet men een medaillon met de overblijfsels van een figuur in buste. Het opschrift PIE(TAS) laat vermoeden dat het hier gaat om een symbolische voorstelling van de Vroomheid. Het hoofd van de figuur is volledig verdwenen. Op de banderol die zij in de linkerhand draagt leest men nog de letters ITES. Waarschijnlijk stond oorspronkelijk het opschrift BEATI MITES (Zalig de zachtmoedigen) geschilderd op de banderol. De versiering van het middelste venster is, met uitzondering van enkele gestileerde wolken onderaan, verloren gegaan. Op de linkerdagkant van het venster rechts is de H. Brixius afgebeeld. Zijn naam is duidelijk leesbaar boven zijn nimbus:

S. BRIC. In de rechterhand houdt hij een palmtak, symbool van zijn martelaarschap.

Op de rechterdagkant komt de voorstelling voor van een vrouw die een palmtak, symbool van het martelaarschap, in de rechterhand draagt. Wellicht gaat het om de voorstelling van de H. Caphrahildes, de moeder van de H. Brixius die samen met haar zoon en de H. Livinus de marteldood stierf in het jaar 633. De tunica die zij draagt vertoont een patroon dat grote overeenkomst vertoont met de dalmatiek van de diaken van het linkervenster. De top van de rondboog draagt een medaillon met de symbolische voorstelling van de Wijsheid zoals het opschrift SAPIE(NTIA) aanduidt. Het hoofd is verdwenen evenals het opschrift op de banderol dat vermoedelijk B(EATI) PACIFI(CI) (Zalig de Vreedzamen) luidde. De vier grote figuren (2,70 m.) plaatsen de voeten op wolken, weergegeven door parallelle krullen. De onrealistische weergave en de stijl zijn typisch voor de tweede helft van de 12de eeuw. Samen met de muurschilderingen in de kruisbeuk van de kathedraal te Doornik behoren ze tot de oudste van ons kunstpatrimonium.

81. Grafmonument van Jan van Kleef (+ 1504), gouverneur van Wijnendaele, en van zijn echtgenote Johanna de Lichtervelde. Afkomstig uit de St.-Michielskerk te Roeselare. Oorspronkelijk was het in het koor van die kerk opgesteld ter nagedachtenis van Jan van Kleef die een belangrijke rol speelde in de wederopbouw van de St.-Michielskerk die door de troepen van Maximiliaan van Oostenrijk verwoest was geworden. Tijdens de restauratie van de kerk in 1840 werd het grafmonument verwijderd. Het kwam in bezit van graaf C. Th. de Limburg Stirum die het in 1899 aan de Stad Gent schonk.

Enkel de ligbeelden (gebroken) en de korte zijden van het grafmonument bleven bewaard. De personages zijn als gisanten voorgesteld. Aan de voeten van de man, die voorgesteld wordt in volle wapenrusting, ligt een leeuwje (symbool van de moed). Aan de voeten van zijn echtgenote ziet men een hondje (symbool van de trouw). Op de korte zijden van het grafmonument zijn de familiewapens afgebeeld.

82. In de Z.O.-hoek van de refter is het beeld van de H. Bavo opgesteld. Het is zwaar beschadigd: het hoofd en de handen gingen verloren. Het is niet uitgesloten dat dit beeld afkomstig is

van de nis boven de voormalige toegangspoort tot de Sint-Baafsabdij. Op het schilderij "Plan van Gent in 1534" (Bijloekemuseum) bemerkt men de toegangspoort met een beeld van de patroonheilige van de abdij. Het beeld dateert van het eerste derde van de 16de eeuw. Het wordt veelvuldig, maar ten onrechte, toegeschreven aan de Gentse beeldhouwer Willem Hughe (+ 1484).

83. Naast dit beeld hangt een gevelsteen die afkomstig is van het neringhuis van de Gentse wijnmeters en wijnzeggers (wijnhandelaars) dat gelegen was aan de Hoogpoort. Het huis werd in 1836 afgebroken en de gevelsteen aan het Museum geschonken. Hij is uitgewerkt in reliëf en in twee zones verdeeld. In het midden van de bovenste zone ziet men het wapenschild van de nering, links daarvan een wijnsteker die wijn tapt en rechts een wijnzegger in ambtskledij bij het uitoefenen van zijn werk. Het was inderdaad de gewoonte dat de wijnzeggers hun koopwaar aanprezen aan de voorbijgangers op verschillende plaatsen in de stad (Gravensteen, de Vismarkt (nu Groentenmarkt), het Stadhuis, enz.). De onderste zone stelt de dronken Noach voor die bespot wordt door zijn zoon Cham, in aanwezigheid van zijn broeders Sem en Japhet. De rechter console waarop de gevelsteen rust is versierd met wijnranken met erboven de Boergondische vuurslag tussen twee Andreaskruisen; de linker met een wapenschild waarin de Gentse leeuw en het wapen van het ambacht voorkomt. Erboven ziet men het devies van Karel V: "Plus Oultre" afgebeeld.
84. Op de grond ligt de gebroken grafzerk van ridder Hellin van Steelant (+ 1510) en zijn echtgenote Margaretha De Visch (+ 15..?). In het veld is enkel de aflijvige man afgebeeld in krijgsgewaad en met gevouwen handen. Aan zijn voeten ligt een hondje. Het inlegwerk van het gelaat en de handen is verdwenen. Het rand-schrift is aangebracht op drie zijden van de zerk: op de bovenkant, ~~de rechterzijkant~~ en de onderkant. Bovendien komt er, wat zeer uitzonderlijk is, ook een inscriptie voor op het afgeschuind gedeelte van de grafsteen naast de rechtse zijkant. Het is derhalve niet uitgesloten dat deze grafsteen oorspronkelijk deel uitmaakte van een grafmonument.
85. Grote ruitvormige gevelsteen die waarschijnlijk afkomstig is van de voormalige Spitaelpoort, één van de stadspoorten die op het grondgebied van de Sint-Baafsabdij was opgetrokken en

verdween door de oprichting van het Spanjaardenkasteel. In het veld voorstelling van de "Maagd van Gent", de wapens van Vlaanderen, van keizer Karel V en van Gent. De steen draagt onderaan het jaartal 1524.

86. Grafsteen van een abt of een prior. In het veld is de figuur in de steen uitgekapt. Het koperen inlegwerk van de figuur en van het randschrift is verdwenen. De voorgestelde laat-gotische architecturale constructie laat evenwel toe deze zerk rond 1500 te dateren.
87. Grafsteen van Ghisel De Grave en zijn vrouw Aechte, 13de eeuw, met onbewerkt veld en gedeeltelijk bewaarde randinscriptie. Gerekupereerd uit het stortebed van de Braamgaten.
88. Grafsteen van Merin L(ei)schoofs, dochter van Alice Van der Zicklen. De in het veld voorgestelde sikkel is een allusie op de familienaam. Het randschrift is gedeeltelijk bewaard. De zerk, die dateert van de 13de eeuw, werd gerekupereerd uit de Braamgaten.
89. Grafsteen van Avesota (+ 1293) echtgenote van Henricus Hascheman. Bovenaan in het veld is een wapenschild met een staande ton afgebeeld. Het randschrift is goed bewaard. Gerekupereerd uit de Braamgaten.

In de nis van de voorlezer werden volgende zerken geplaatst:

90. Boven links de grafsteen van Petrus Gotrlincs met in het veld de afbeelding van een jongeling met gevouwen handen onder een drielobbige boog en een gekanteelde muur. Het marmeren inlegwerk van het gelaat is bewaard gebleven. Het randschrift is gedeeltelijk bewaard. De zerk dateert van de 13de eeuw en werd gerekupereerd uit de Braamgaten.
91. Eronder ziet men een fragment van een niet-geïdentificeerde zerk van de 13de eeuw met in het veld de voorstelling van de aflijvige met gevouwen handen onder een gotische architecturale constructie. Het inlegwerk is verdwenen en het randschrift gedeeltelijk leesbaar.
92. Boven rechts in de nis de grafsteen van Maria Gerel(mi) met in het veld de voorstelling van een dame met gevouwen handen onder een drielobbige baldakijn. Links en rechts van de figuur een geschuinbalkt wapenschild met een toren. Het rand-

schrift is gedeeltelijk bewaard. De zerk, die dateert van ca. 1280, werd gerecupereerd uit de Braamgaten.

93. Eronder bevindt zich de grafsteen van Katerina, dochter van Margaretha de Mande (?) met in het veld de aflijvige met gevouwen handen onder een gotische architecturale constructie. Onderaan is het randschrift verdwenen. De zerk dateert van het einde van de 13de eeuw en werd gerecupereerd uit de Braamgaten.
94. Grafsteen van Johannes de Nineve (+ 1295). Het veld draagt geen voorstelling. Het opschrift bleef op drie zijanten bewaard. Gerecupereerd uit de Braamgaten.
95. Grafsteen van Johannes de Zevencote (+ 1293). Het veld draagt geen sporen van bewerking. Het randschrift is moeilijk leesbaar. Gerecupereerd uit de Braamgaten.
96. Grafsteen van Henric Assceman (+ 1295) met bovenaan in het veld de voorstelling van een wapenschild met een staande ton. Waarschijnlijk gaat het om de zerk van de echtgenoot van Ave-sota (zie nr. 89). De zerk van deze laatste draagt niet alleen een identiek wapenschild, het randschrift vermeldt ook de naam van haar echtgenoot. Henric Hasscheman is wellicht een andere schrijfwijze van de naam. Gerecupereerd uit de Braamgaten.
97. Fragment van de grafzerk van een lid van de familie Van der Laken. Het veld is onbewerkt. De gedeeltelijk bewaarde randschrift laat geen precieze identificatie van de aflijvige toe. De zerk dateert van de 13de eeuw en werd gerecupereerd uit de Braamgaten.
98. Daaronder een grafsteenfragment waarvan alleen het beneden-deel bewaard bleef en waarop men enkel nog de voeten en een deel van het kleed van een figuur ziet. Van het randschrift blijven enkel sporen over. Gerecupereerd uit de Braamgaten. Het fragment dateert waarschijnlijk van de 13de eeuw.
99. Grafzerk van Lisbette Van Horenbeke (?) met in het veld de voorstelling van het wapenschild (?) van de aflijvige met een eekhoorntje dat aan een nootje knabbelt. Het randschrift is volledig bewaard. De zerk, die dateert van de 13de eeuw, werd gerecupereerd uit de Braamgaten.
100. Niet-geïdentificeerde grafsteen, waarschijnlijk van de 13de eeuw. Het veld draagt geen voorstelling en het grafschrift

is slechts gedeeltelijk bewaard.

101. Grafsteen van Jan Van Artevelde. Het veld is onbewerkt. Het gedeeltelijk bewaarde randschrift laat niet toe uit te maken wanneer deze Jan Van Artevelde overleed. Of deze Van Artevelde een voorvader is van Jacob Van Artevelde, de Wijze Man van Gent, blijft een open vraag. De zerk die gerecupereerd werd uit de Braamgaten dateert wellicht van de 13de eeuw.
102. Grafsteen van Balduinus. In het veld de voorstelling van een staande jongeman met gevouwen handen onder een drielobbige spitsboog met daarboven een gekanteeld gebouw. Links en rechts van de figuur het wapenschild van zijn familie (Ser Braem?). Goed bewaard randschrift. De zerk dateert van de 13de eeuw en werd gerecupereerd uit de Braamgaten.
103. Grafsteen van Egidius Welva (?) (+ 1322) en van Wouter Bruusch (+ 1398). In het veld een inschrift bovenaan en de afbeelding van een kaardhout. Randschrift op drie zijden.
104. Grafsteen van Daniël de Linemakere. In het veld zijn twee drielobbige spitsbogen op slanke zuiltjes afgebeeld. Bovenaan tussen de bogen ziet men een omgekeerde anker. Op de linker-spitsboog het goed bewaarde grafschrift. De zerk dateert van de 13de eeuw en werd gerecupereerd uit de Braamgaten.
105. Grafsteen van een niet-geïdentificeerd paar afgebeeld in het veld met gevouwen handen onder een gotische architectonische constructie. De zerk, waarvan het randschrift vergaan is, dateert wellicht van de 14de eeuw.
106. Grafsteen van Daniël Van den V...kt (+ 1351?). In het veld de voorstelling van een jongeman met krulhaar en met gevouwen handen onder een gotisch baldakijn. Gedeeltelijk bewaard randschrift.
107. Grafsteen van een niet-geïdentificeerd paar. In het veld twee spitsbogen waaronder een man en een vrouw met gevouwen handen zijn afgebeeld. In de zwik tussen de bogen bevindt zich een wapenschild waarvan het inlegwerk verdwenen is. Het randschrift wordt op de hoeken onderbroken door een vierpas. De zerk dateert waarschijnlijk van de 14de eeuw.
108. Grafsteen van een niet-geïdentificeerde ridder voorgesteld in het veld in wapenrusting met maliënkolder, helm, zwaard en

schild, onder een gotisch baldakijn. Slechts enkele letters van het randschrift bleven bewaard. De grafsteen dateert van de 13de eeuw en werd gerecupereerd uit de Braamgaten.

109. Grafsteen van de kinderen van Olivier Van der Most. In het veld zijn naast elkaar zes kinderen ten voeten uit en met gevouwen handen voorgesteld onder een gotisch baldakijn dat rust op drie drielobbige spitsbogen. Onder deze bogen werd het grafschrift aangebracht. Opvallend is dat de figuren gedeeltelijk vóór elkaar zijn afgebeeld waarbij enkel het derde personage (gerekend van links) volledig zichtbaar is. Het inlegwerk van de handen, de aangezichten en van het wapenschild onder de middelste spitsboog is verdwenen. De zerk dateert naar stijl van het einde van de 13de of het begin van de 14de eeuw. Hij werd gerecupereerd uit de Braamgaten.
110. Onder deze grafsteen is een fragment van de grafsteen van Ave... de Wondelghem (+ 1293) aangebracht. In het veld zijn twee spitsbogen afgebeeld. Het randschrift bleef gedeeltelijk bewaard. Gerecupereerd uit de Braamgaten.
111. Grafsteen van Aechte Uten Spieghele. In het veld is de aflijvige afgebeeld met gevouwen handen onder een drielobbige spitsboog op slanke zuiltjes. Gedeeltelijk bewaard randschrift. De zerk die naar stijl dateert van het einde van de 13de eeuw werd gerecupereerd uit de Braamgaten.
112. Grafsteen van twee niet-geïdentificeerde vrouwen afgebeeld in het veld onder twee spitsbogen. Op de rechterspitsboog een grafschrift dat slaat op een niet nader geïdentificeerde Maria. Het marmeren inlegwerk van de handen van dit personage bleef bewaard. Dat van het linker personage is verdwenen. De zerk dateert van het einde van de 13de eeuw en werd gerecupereerd uit de Braamgaten.
113. Grafsteen van Gillis Simoens (+ 1459) en zijn echtgenote. In het veld voorstelling van de aflijvigen gehuld in een lijkwade die enkel hun gelaat vrijlaat. Het gedeeltelijk bewaard randschrift wordt op de hoeken en het midden van de lange zijden onderbroken door vierpassen. Op de hoeken zijn de symbolen van de evangelisten afgebeeld. De zerk is afkomstig uit het St.-Jacobsgodhuis te Gent.

114. Grafsteen van Pieter Hueribloc (+ 1438), deken van de neringen te Gent, en zijn echtgenote Maria Mannens (+ 1428). In het veld voorstelling van de aflijvigen als gisanten gehuld in een lijkwade die enkel het gelaat vrijlaat. Boven hun hoofden ontrollen zich schriftrollen waarop oorspronkelijk te lezen was: Miserere mei Deus (links) en Memento mei, o mater Dei (rechts). De verweerde randinscriptie wordt op de hoeken en in het midden van de lange zijden onderbroken door vierpassen waarin respectievelijk de symbolen van de evangelisten en de wapenschilden van de afgestorvenen voorgesteld zijn. De zerk is afkomstig van de voormalige H. Kerstkerk die zich bevond binnen het St.-Baafsdorp.

115. Grafsteen van Kateline Van Houtem (+ 1428), echtgenote van Lieven Volders met in het veld de voorstelling van de afgestorvene gehuld in een wijd doodskleed dat enkel het gelaat, waarvan het inlegwerk verdwenen is, vrijlaat. Rond het hoofd een schriftrol met het inschrift: Miseri mei deus secunda magnam misericordia tuans. Het verweerde randschrift draagt op de hoeken de voorstelling van de evangelisten. In het midden van de lange zijden werd een vierlob uitgespaard waaruit het inlegwerk verdwenen is.

116. Grafsteen van Jan Dedelinck (+ 1446) en zijn echtgenote Margaretha Vlaminck (+ 1457) met in het veld de voorstelling van de aflijvigen gehuld in een lijkwade die enkel hun gelaat vrijlaat. Boven hun hoofden twee engelen die elk een schriftrol houden. Het randschrift wordt op de hoeken onderbroken door de symbolen van de evangelisten. De zerk werd gerecupereerd uit het stortebed van de Tolhuissluis in 1864.

117. In het midden van de refter bemerkt men verschillende gereconstrueerde fragmenten van middeleeuwse tegelbevloeringen. Ze zijn afkomstig uit de Sint-Baafsabdij zelf en uit andere Gentse gebouwen.

118. Nabij de ingang staat een basis van een Romaanse bundelpijler evenals twee zuilkapitelen van de 13de eeuw die versierd zijn met gestileerde bladeren die bij het bovenste exemplaar eindigen in de vorm van een hogel.

We bezoeken thans de benedenverdieping van de refter. Ze is gelegen op het gelijkvloerse niveau en bereikbaar via het noordelijk gedeelte van de kruisgang. Evenals de refter zelf dateert de benedenverdieping van het einde van de 12de eeuw. Ze bestaat uit twee grote zalen die van elkaar gescheiden worden door een gang en uit een kleinere zaal die de "gotische- of de Mercatelzaal" wordt genoemd. De benedenverdieping werd inderdaad verbouwd in laat-gotische stijl in 1495 op initiatief van abt Rafaël de Mercatel. Toen ontstonden de reeds vermelde gang en zaal.

Oorspronkelijk deden de zalen van de benedenverdieping van de refter dienst als voorraadkelders. Om de temperatuur zo laag mogelijk te houden werden enkel in de noordmuur smalle doorbrekingen aangebracht. Deze werden in latere tijd gewijzigd, wat nog duidelijk te zien is aan de buitenkant van het gebouw aan de Spanjaardstraat. Een gereconstrueerd venstertje in de tweede grote zaal geeft er een idee van hoe de noordmuur oorspronkelijk doorbroken was. In de benedenverdieping zijn de voornaamste steensculpturen uit de eigen verzamelingen van het museum tentoongesteld. De Heer M.A. Poriau, leraar aan het Hoger Stedelijk Instituut voor Architectuur en Stedebouw te Gent, die de opstelling van deze sculpturen concipieerde, maakte daarbij volgende bedenkingen:

"Hoe sterk de romantische charme van een ruïne als de Sint-Baafsabdij ook moge zijn, toch is het voor de niet ingewijde bezoeker bijzonder moeilijk om er zich een idee van te vormen hoe de abdij er in gawe toestand uitzag. Inderdaad, teveel is verdwenen of slechts gedeeltelijk bewaard. Eenzelfde bedenking heeft de opstelling van de kunstvoorwerpen in beduidende mate beïnvloed. De te tonen verzameling bleek namelijk in hoofdzaak te bestaan uit architecturale sculpturen die slechts fragmentarisch bewaard bleven. Met andere woorden: uit beeldhouwwerk dat in zijn oorspronkelijke toestand slechts een onderdeel of een detail van een bouwwerk was. We vreesden dan ook dat het voor de bezoeker moeilijk zou zijn om de sculpturen, hoe mooi en merkwaardig ook, te situeren in hun oorspronkelijke architecturale context. Daarenboven bleken vele objecten zich op hun vroegere, oorspronkelijke plaats in het gebouw, boven de normale ooghoogte bevonden te hebben. Toen bij de selectie van de sculpturen ook nog bleek dat ze voor grondiger wetenschappelijke studie gemakkelijk dienden verplaatst te kunnen worden, kozen we uiteindelijk voor een opstelling waarvan het

voorlopig karakter niet een nadeel maar een voordeel zou zijn. Tenslotte bleek de opstelling op stalen steigers dit mogelijk te maken. Het liet toe bepaalde sculpturen boven de normale ooghoogte te exposeren en het gaf plaats voor fotografische gezichten van historische gebouwen te Gent die de bezoeker tonen hoe, waar en waarom de tentoongestelde steensculpturen in een gebouw voorkomen. Bovendien liet deze opstelling toe een aantal objecten gewoon te stapelen in plaats van te verankeren en belette ze de voorwerpen zo te tonen dat ze als zelfstandige beeldhouwwerken zouden gezien worden. Met andere woorden: we streefden er naar door de opstelling bij de kijker de indruk te wekken dat de objecten als het ware "wachten" om hun vroegere plaats en functie in te nemen. Mocht de bezoeker hierbij de indruk hebben dat hij eerder een atelier of een werf bezoekt in plaats van een sereen museum, hij dient daarbij te bedenken dat we dit bewust zo hebben gewild".

xxxxxxx

In de eerste zaal zijn Romaanse en gotische steensculpturen tentoongesteld.

119. Fragmenten van een Romaanse doopvont. De kuip is vierkant en rustte oorspronkelijk op vijf steunen. De zijkanten van de kuip, uitgevoerd in weinig verheven reliëf, stellen voor: De bekoring van Eva in het aards paradijs, Adam eet van de appel des verderfs, De verdrijving van Adam en Eva uit het paradijs, De Drie Koningen bij Herodes en tenslotte de Aanbidding der Wijzen. Van dit laatste tafereel bleven enkel de koppen van de Koningen bewaard. De sculpturen zijn typisch voor de Romaanse stijl en zijn interpretatie te Doornik. De oppervlakken zijn abstraherend en decoratief bewerkt. De schematiserende conceptie "deshumaniseert" de personages. De details, bv. het zwaard van Herodes, zijn zorgvuldig maar zonder rekening te houden met de verhoudingen weergegeven. Deze sculpturen getuigen van de export van soortgelijk beeldhouwwerk vanuit Doornik naar Vlaanderen. De doopvont in de O.-L.-Vrouwkerk te Dendermonde is daarvan eveneens een voorbeeld. De fragmenten dateren van de tweede helft van de 12de eeuw. Ze zijn waarschijnlijk afkomstig van de voormalige H.-Kerst-

kerk die binnen het St.-Baafsdorp was gelegen. Ze werden in 1852 opgedolven tijdens de afbraak van het Spanjaardenkasteel.

120. Basis van een Romaanse samengestelde pijler versierd met hoekklauwen en gestileerde, geometrische ornamenten in het midden van elke zijde. 12de eeuw.

121. Gehistorieerd linteel met St.-Amandus en St.-Bavo. De ene zijde brengt de verering van relieken in beeld. De andere zijde stelt de prediking van de H. Amandus en een groep gelovigen voor. Het linteel maakte oorspronkelijk deel uit van een groter geheel. De juiste bestemming ervan is onbekend. Evenals het bas-reliëf met Sint-Niklaas dat in 1962 in de St.-Niklaaskerk te Gent werd gevonden, kan dit linteel een architecturaal ensemble dat een kapel of het koor afsloot, versierd hebben. Het beeldhouwwerk van het linteel vertoont een aantal kenmerken van de Maaslandse kunst. Toch is het niet uitgesloten dat het te Gent werd vervaardigd. Het dateert van omstreeks 1160. Het linteel werd in 1855 teruggevonden tijdens de uitvoering van funderingswerken voor het slachthuis dat gedeeltelijk werd opgetrokken op de plaats van de voormalige abdijkerk. Waarschijnlijk stond het oorspronkelijk in de abdijkerk opgesteld.

122. Fragmenten van een Romaanse dubbelkolom. Ze is samengesteld uit fragmenten afkomstig van de St.-Baafsabdij en bestaat uit een basis met hoekklauwen, twee getorste zuilschachten en een dubbelkapiteel versierd met een gestileerd bladmotief.

123. Vensterstijl van de 13de eeuw met typische vierkante basis en met voetring, halfronde schacht en gestileerd bladkapiteel. Afkomstig van een afgebroken huis aan de Koestraat te Gent.

124. Romaans kapiteel versierd met Samson die de poorten van Gaza op zijn schouders wegdraagt. Op de hoeken zijn leeuwen voorgesteld met druiventrossen in de muil tussen gestileerd loofwerk. Zowel het materiaal (tufkrijt) als de stijl wijzen erop dat dit kapiteel ontstond in het Maasland omstreeks 1160. Het kapiteel bekroonde oorspronkelijk in de St.-Baafsabdij een kleine kolom waarvan de juiste plaats onbekend is.

125. Romaans kapiteel versierd met de Wandelende Jood die weigert Christus, die onder de last van zijn kruis voorbij gaat, te

laten drinken. Op de linkerzijde is een Romaans gebouw afgebeeld. 12de eeuw.

126. Romaans kapiteel met voorstelling in vooraanzicht en in buste van een man gekleed in een rijke mantel. Links en rechts een gehurkte figuur, gekleed in een mantel die enkel het gelaat vrij laat. 12de eeuw.

127. Romaans kapiteel met op de vier hoeken de voorstelling van mensenhoofden tussen gestileerde akantusbladeren. 12de eeuw.

Onder deze kapitelen ziet men een foto van een opstandtekening, vervaardigd door August Van Lokeren, die de toegang tot de kappittelzaal van de St.-Baafsabdij, met Romaanse bogen en zuilen, in beeld brengt.

128. Romaanse gebeeldhouwde basis, gedeeltelijk bewaard, met voorstelling van een man in maliënkolder die aangevallen wordt door een draak. 12de eeuw.

129. Romaanse basis van een dubbelkolom versierd met hoekkluwen en geometrische motieven. 12de eeuw.

130. Gotische slotsteen, 13de-14de eeuw, met in een vierlob voorstelling van Christus aan het Kruis. Boven het dwarshout van het kruis is links de zon en rechts de maan afgebeeld. Het stuk is afkomstig uit de befaamde verzameling van L. Minard. Volgens deze verzamelaar en auteur werd het in 1812 opgegraven op de Koornmarkt te Gent op de plaats waar het Wittoc-hospitaal (afgebrand in 1227) zou gestaan hebben.

131. Gotische slotsteen van de 15de eeuw die een engel die een wapenschild houdt voorstelt. De verweerde toestand van het stuk laat niet meer toe het wapenschild te identificeren. De aanzetten voor de vier gewelfribben zijn duidelijk zichtbaar.

132. Gotische slotsteen met voorstelling van het Lam Gods in een vierpas. Zelfde herkomst als nr. 130.

De foto, tegen de muur boven deze slotstenen stelt een 14de-eeuwse slotsteen in de tweede zuidelijke travee van de kooromgang van de St.-Baafskathedraal, voor.

133. Balkvormige steen met gegraveerde voorstelling van de H. Petrus. Deze merkwaardige steen, waarvan men de oorspronkelijke

functie niet kent, stelt op de voorzijde en op de twee zij-kanten de H. Petrus voor die in de linkerhand twee sleutels houdt. Iconografisch is dit werk belangrijk omdat het de H. Petrus op jeugdige leeftijd voorstelt; zijn baard wordt nauwelijks aangeduid. Op stilistische gronden kan deze steen omstreeks 1260-1270 gedateerd worden. Plaats van ontstaan en herkomst zijn onzeker.

134. Gotische kraagsteen versierd met een mensenhoofd tussen gestileerde bladeren. Waarschijnlijk 13de eeuw.
135. Gotische kraagsteen versierd met een mensenhoofd. Waarschijnlijk 14de eeuw.
136. Gotische kraagsteen versierd met een glimlachend menselijk gelaat. Waarschijnlijk 13de eeuw.
137. Gotische kraagsteen versierd met een mensenhoofd tussen een groot gestileerd blad. Enkele stereotiepe krulletjes duiden het haar aan. Dergelijke gebeeldhouwde kraagstenen kenden een grote verspreiding in onze gewesten. Waarschijnlijk 14de eeuw.
138. Gotische kraagsteen versierd met een vrouwenkop met hoofddek-sel die omlijst wordt door gestileerd bladwerk. Sporen van polychromie. Gevonden tijdens herstellingen aan de walgang van het Gravensteen in 1903. 13de-14de eeuw.

De foto onder deze kraagstenen stelt een gotische kraagsteen, versierd met vier vrouwenkoppen, van het gewelf van het zij-portaal van de St.-Michielskerk te Gent (kant Onderbergen) voor.

139. Tegen de laatste pijler staat een Romaans kapiteel met voorstelling van een gevechtstafereel: twee krijgers gewapend met een knots en een halfbolvormig schild slaan op elkaar in; rechts is een man, gewapend met een bijl afgebeeld; links kijkt een man uit een venster toe. 12de eeuw.

In de kijkkast zijn opgesteld:

140. Vijf gotische kraagsteentjes met gebeeldhouwde kopjes. Ze dateren van de 15de eeuw en zijn afkomstig van de voorgevel van de woning, St.-Kwintensberg 15, te Gent die in 1962 werd

afgebroken.

Tegen de wand van de kijkkast een foto van de opstandtekening van dit huis die de kraagstenen nog in situ toont.

141. Gotische kraagsteen met gebeeldhouwde manskop met geopende mond. 15de eeuw.
142. Gotische kraagsteen versierd met een gesculpteerde glimlachende manskop. 15de eeuw.
143. Gebeeldhouwd timpaan van de kapel van het Wenemaergodshuis. Dit merkwaardig 14de-eeuws timpaan bevond zich oorspronkelijk boven de toegang tot de kapel van het Wenemaergodshuis. Dat godshuis werd in 1323 gesticht door de Gentse hoofdman Willem Wenemaer en zijn echtgenote Margareta Sbrunen in hun woning "Het paradijs" aan het Veerleplein te Gent. Na de dood van haar echtgenoot, die sneuvelde te Deinze op 15 juli 1325, bouwde Margareta Sbrunen het godshuis verder uit. In 1330 werden de statuten die de werking van het godshuis regelden, goedgekeurd. Margareta nam het kloosterkleed aan, liet zich tot eerste overste aanstellen en zorgde voor de nodige gelden voor het onderhoud van 30 behoeftigen. Enkele jaren na de stichting werd in het godshuis een kapel ingericht. Vóór die kapel werden in 1564 twee woningen opgericht met gevels aan de kant van het Veerleplein. De ingang werd toen vervangen door een gang waarvoor op het einde van de 17de eeuw het nog bestaande poortje werd gebouwd met in de nis het beeld van de H. Laurentius, beschermheilige van het Wenemaergodshuis. De achtergebouwen en de kapel van het godshuis werd gesloopt rond 1870 om plaats te maken voor de overdekte Vis- en Vleesmarkt (1872) die onder tussen een parkeergarage is geworden. Het timpaan werd in 1908 gevonden achter de bepleistering van de achtergevel van één van de woningen die in 1564 werden opgetrokken. Het timpaan heeft de vorm van een gedrukte spitsboog. Het veld is door twee drielobbige spitsbogen in drie zones verdeeld. Onder de bogen ziet men rechts het beeld van Margareta Sbrunen, afgebeeld als religieuze in geknielde houding en met gevouwen handen, links het beeld van haar dienaar, broeder Zegher, die eveneens in aanbiddende houding is voorgesteld. Tussen de bogen is een door een cirkel omschreven vierlob versierd met bladmotieven, afgebeeld.

Aan de steiger hangt een foto naar een aquarel van P.F. De Noter (19de eeuw) die het Veerleplein in beeld brengt.

144. Afgietsel van het timpaan van het voormalig gildehuis van de Vrije Schippers aan de Graslei te Gent. Op 30 mei 1530 gaf de deken van de Vrije Schippers, Pauwel van de Velde, aan bouwmeester Christoffel van den Berghe opdracht een nieuwe gevel voor het gildehuis te ontwerpen. In 1531 was het werk voltooid. Het korfboogvormig timpaan boven de toegangsdeur is versierd met een gesculpteerd karveel.

De aan de steiger opgehangen foto toont het oorspronkelijk timpaan van het gildehuis van de Vrije Schippers aan de Graslei.

145. Drie kraagstenen van de kapel van het voormalig "Prinsenhof". Het "Hof ten Walle" te Gent werd vanaf het midden van de 14de eeuw ingericht als grafelijke verblijfplaats. In 1500 werd keizer Karel er geboren en sindsdien werd het Hof het "Prinsenhof" genoemd. Tot in de 17de eeuw was het een oord van pracht en praal. Daarna geraakte het Prinsenhof gaandeweg in verval. Het werd in 1777 verkocht en in de gebouwen werd een suikerraffinaderij ingericht. Geleidelijk werden de gebouwen gesloopt, de omwallingen opgevuld en bebouwd. In de eerste helft van de 19de eeuw was in een aantal zalen, o.a. in de voormalige kapel, een katoenspinnerij ondergebracht. Deze brandde op 19 januari 1824 af. Van het Prinsenhof rest heden enkel nog de "Donkere Poort" die vroeger deel uitmaakte van het voorplein. De kraagstenen zijn afkomstig van de voormalige kapel. Ze dragen gesculpteerde versieringen die hybridische dieren en een lopend hert voorstellen. Ze dateren van de 15de eeuw.

De foto achter de kraagstenen stelt het Prinsenhof voor zoals het afgebeeld staat in de "Flandria Illustrata" (1641) van A. Sanderus.

146. Fragmenten van twee gotische waterspuwers. Waterspuwers werden langs de rand van de dakgoot aange-

bracht om het regenwater af te voeren en het gebouw tegen inwatering te beschermen. Aan verschillende gebouwen te Gent, o.a. de Sint-Baafskathedraal en de Lakenhalle, ziet men ze nog op hun oorspronkelijke plaats.

De foto toont waterspuwers aan de voorgevel van de neogotische Vis- en Vleesmarkt (1872) aan de Rekelingestraat te Gent.

147. Gotische doopvont van de 15de eeuw met achtkantige kuip, steun en sokkel. Op de kuip wordt de naam van de schenker van de doopvont, Jan Van Renterghem, vermeld en is zijn wapenschild afgebeeld. De achthoekige vorm van de kuip heeft een symbolische betekenis en verwijst naar de "achtste dag of het nieuwe leven" dat na de zeven dagen van de Schepping zal aanbreken.

148. Kraagsteen met gesculpteerd vrouwenhoofd. De kraagsteen stelt een vrouwenhoofd voor gehuld in een kap die slechts enkel haarlokken vrijlaat. Hij dateert van de 15de eeuw en is afkomstig van het huis "De Zwarte Moor" gelegen aan de Hoogpoort te Gent.

De foto onder deze kraagsteen is een reproductie van een 19de-eeuwse tekening die de voorgevel van "De Zwarte Moor" voorstelt.

149. Twee gebeeldhouwde kraagstenen van het voormalig Utenhovesteen. Het Utenhovesteen aan de Vrijdagmarkt, één van de oudste patriciërswoningen van Gent, werd in 1839 afgebroken. De eerste kraagsteen is versierd met de kop van een jongeling met lang krullend haar en getooid met een bloemenkrans. Merkwaardig is dat deze kraagsteen zijn polychromie heeft behouden. De tweede kraagsteen is versierd met een gebeeldhouwde vrouwenkop gehuld in een hoofddekseel met kinband dat aan weerszijden van het voorhoofd enkele haarkrulletjes vrijlaat. Deze kraagsteen vertoont sporen van zijn oorspronkelijke polychromie. Beide kraagstenen dateren van het eerste kwart van de 14de eeuw.

Onder de kraagstenen een gezicht op het Utenhovesteen, foto naar een tekening van V. Vermeersch van 1839.

150. Twaalf bekroningen van laat-gotische gebeeldhouwde schouw-
wangen. Ze zijn voor het merendeel afkomstig van Gentse
afgebroken of nog bestaande woningen en monumenten. Het
exemplaar versierd met een wildeman decoreerde voorheen één
van de schouwvanden in het Gravensteen. De steeds terugke-
rende maar in hun vormgeving verscheiden versieringsmotie-
ven omvatten: menselijke figuurtjes, mannen- en vrouwenkop-
pen, wildemannen, satirische voorstellingen en engelen en
dieren die een wapenschild houden. Sommige exemplaren ver-
tonen nog sporen van hun oorspronkelijke polychromie en la-
ten ons vermoeden welk kleurrijk ensemble de schouw in het
middeleeuws interieur vormde.

Onder de schouwvanden ziet men twee foto's van gotische
schouwen. De eerste stelt de schouw in het Conservatorium
te Gent voor, de tweede foto stelt de schouw voor die afge-
beeld is op het schilderij "De Boodschap" (15de eeuw) van
de Meester van Flemalle uit het Museum voor Schone Kunsten
te Brussel.

151. Op de muur ziet men twee beeldjes van vechtende krijgers,
voorgesteld in volle actie en gewapend met schild en zwaard.
Wellicht gaat het om fragmenten van een 15de-eeuwsestenen
reliëf of retabel. De herkomst van de beeldjes is onbekend.
152. In de nis een grafschildering met voorstelling van een zit-
tende gemijterde abt of bisschop. Tijdens de opgravings-
campagne naar de verdwenen abdijkerk van de St.-Baafsabdij
ontdekte men enkele van baksteen gemetselde graven van de
14de of de 15de eeuw in de nabijheid van de noordmuur van
het voormalig koor. Op de oostkant van één van deze gra-
ven bevond zich de hier tentoongestelde grafschildering.
Het is een interessant voorbeeld van de "all fresco-tech-
niek" waarbij op de nog natte bepleistering werd geschild-
erd. Het gebruik van deze techniek is te verklaren door
de korte tijdspanne waarover men beschikte, met name de

tijd tussen het overlijden en het begraven.

Het beschilderen van graven was in Vlaanderen gangbaar van het begin van de 14de tot het einde van de 16de eeuw. Op stilistische gronden kan de grafschildering in de 15de eeuw gesitueerd worden.

In de gang tussen de twee zalen van de benedenverdieping van de refter zijn volgende kunstvoorwerpen tentoongesteld:

153. Grafsteen van wit marmer van Gerard d'Oyenbrugghe de Duras (+ 1661) en zijn echtgenote Jeanne Damman d'Oomberghe (+ 1677). Bovenaan in het veld is het wapenschild van de familie d'Oyenbrugghe de Duras voorgesteld, onderaan dat van de familie Damman d'Oomberghe. Tussen beide wapenschilden is het grafschrift aangebracht. Op de langsijden van de zerk zijn de wapenschilden van aanverwante families in beeld gebracht.
154. Grafsteen van schipper Jan van den Poele (+ 1531) en zijn echtgenote Jeanne Maersscale (+ 1513). In het veld is een driemastschip van het karveeltype afgebeeld. Het grafschrift wordt op de hoeken onderbroken door de symbolen van de evangelisten. De zerk werd in 1906 gevonden onder de deurdrempel van het noordelijk transept van de St.-Michielskerk te Gent.

Achter deze grafsteen ziet men een foto van de in situ bewaarde, in de bevloering ingelegde grafzerk van Jan Denys (+ 1554) en zijn echtgenote in de eerste noordelijke kransekapel van de crypte van de Sint-Baafskathedraal te Gent.
155. Kleine grafsteen van Lieven van Kercvoerde (+ 15..) en zijn echtgenote Cateline Simoens (+ ?). In het veld zijn drie wapenschilden voorgesteld die waarschijnlijk in verband staan met de Gentse neringen van de makelaars, de wevers en de volders. Het grafschrift is slecht bewaard. De zerk is afkomstig uit de St.-Niklaaskerk te Gent.
156. Grafsteen van Laureyns van den Haute (+ 1604). Laureyns

van den Haute behoorde tot een geslacht dat verwant was met de stichters van het Wenemaergodshuis en werd er, als blijkt uit zijn grafschrift, vanaf 1586 voogd van. Na zijn overlijden liet hij al zijn bezittingen na aan deze instelling. Hij werd er ook begraven. Een bijzonder mooi portretmedaillon met zijn beeltenis en zijn merkwaardig persoonlijk gebedenboekje bevinden zich thans in het Bijlokemuseum. Boven in het veld van de grafsteen ziet men het wapenschild en het devies: "En Dieu gist mon espoir" van de aflijvige evenals de initialen van zijn in het Frans vertaalde naam: L(aurens) D(u) B(ois). Daaronder het grafschrift dat in het Nederlands is opgesteld.

157. Grafsteen van Catelyne van den Haute (+ 1588). Uit het grafschrift, bovenaan in het veld aangebracht, blijkt dat de aflijvige religieuze en "meesterigghe" was van het Wene-maerhospitaal te Gent. In het midden van de zerk is een cirkelvormige, bronzen plaat ingelegd waarop de gegraveerde voorstelling van het wapenschild van de overledene voorkomt. Links en rechts van deze plaat zijn de wapenschilden van de stichters van het Wenemaergodshuis, Willem Wenemaer en Margareta Sbrunen, afgebeeld. Onderaan de zerk is eveneens een inschrift gebeiteld dat bestemd was als grafschrift voor de in 1588 nog in leven zijnde andere religieuzen van het Wenemaergodshuis maar nooit werd ingevuld.

Achter de grafsteen hangt een foto van het grafmonument in renaissancestijl van Frans van Lummen (+ 1580) en zijn echtgenote dat zich bevindt in de eerste zuidelijke kransekapel van de crypte van de Sint-Baafskathedraal te Gent.

Een gelijkaardig renaissancistisch grafmonument is hier schuin tegenover tentoongesteld, namelijk:

158. Grafmonument van Arnould de Sint-Genois, zijn echtgenote Agnes de Marchenelles

Het grafmonument bestaat uit twee delen en is uitgewerkt in renaissance-stijl. Het rechthoekig benedengedeelte

draagt in het veld het grafschrift. Daarboven ziet men een rondbogig laag-reliëf dat Arnould de Sint-Genois en zijn echtgenote in aanbidding voor de gekruisigde Christus en vergezeld van hun patroonheiligen in beeld brengt. Op de zijkanten van het benedengedeelte, uitgewerkt in de vorm van Ionische pilasters, komen de wapenschilden van de Sint-genois, de Marchenelles en van aanverwante families voor. Het bovengedeelte wordt bekroond met een fronton waarin de datum 1588, gevat in een rolwerk-cartouche, voorkomt. Daaronder zijn, in de vorm van laag-reliëfs begrensd door gecanneleerde Ionische pilasters, de wapenschilden van Arnould de Saint-Genois (links) en van Agnes de Marchenelles - Saint-Genois (rechts) afgebeeld.

In de tweede grote zaal zijn kunstvoorwerpen geëxposeerd die dateren van de 16de tot de 18de eeuw.

159. Witstenen beeldje van Sint-Anna te drieën, met voorstelling van St.-Anna en Maria die het kindje Jezus op de schoot houdt. Het stuk dateert van de 17de eeuw. De herkomst is onbekend.
160. Gebeeldhouwde fonteinpijp in de vorm van een saterkop, 17de eeuw. Ze is aangebracht tegen een fotovergroting die de fontein voorstelt die afgebeeld is op het schilderij "Het Oordeel van Paris" (1608) van Hendrik Van Balen dat bewaard wordt in het Brukenthalmuseum te Sibiu (Roemenië).
161. In de eerste tafelkijkkast zijn de gedenkstenen van de voormalige Tolhuissluis tentoongesteld. Deze twee kleine kubusvormige stenen werden gevonden op 29 augustus 1901 tijdens de afbraak van de Tolhuissluis. Deze werd in 1580 gebouwd om de waterstand op de Sasse Vaart te Gent te regelen. Op de eerste steen komt in reliëf het wapenschild van de stad Gent en het inschrift GHENT voor. Op de tweede is, eveneens in reliëf, het wapenschild van Josse Van Bacle die de eerste steen van de Tolhuissluis legde, afgebeeld. Bovendien is in die steen een holte gebeiteld, die afgesloten was met een stenen plaatje, waarin drie leitjes gevon-

den werden die de namen dragen van de personen die betrokken waren bij de bouw van het sluis. Het jaartal 1580 komt gesplitst over beide stenen voor.

In de tweede kijktafel liggen de ruitvormige grafstenen van:

162. Lucas De Coninck (+ 1580) met in het veld de afbeelding van de initialen van de aflijvige verbonden door een sierlijk lint. Op de randen komt het grafschrift voor.
163. Suzanne Lems (+ 1739) met in het veld het grafschrift bekrond door de afbeelding van een kruis. Onderaan is een doodskop en een banderol met R.I.P. voorgesteld.

Op de stelling ziet men de volgende reliëfs:

164. Twee ovale medaillons (uiterst links en rechts) van terracotta met de voorstelling van putti. Ze dateren van de 18de eeuw. Hun herkomst is onbekend.
165. De Triomf van de Kerk door de Eucharistie.
Op een door paarden getrokken triomfwagen troont de Kerk, voorgesteld als een jonge vrouw. In haar uitgestrekte handen houdt zij een monstrans. Een engel plaatst de pauselijke tiara op haar hoofd. De triomfwagen wordt gemend door twee allegorische figuren. De ene figuur stelt een vrouw voor met de hoorn des overvloeds en de lauwerkrans van de Overwinning, de andere figuur draagt een kleine draaghemel die voorzien is van het pauselijk waardigheids-teken (twee gekruiste sleutels). Een ander vrouwelijk personage leidt de paarden bij de teugel. De triomfwagen verplettert de Tweedracht, afgebeeld met slangen in het haar en de Haat, met gruwelijk vertrokken gelaat. Onderaan links ziet men de Onwetendheid, voorgesteld als een oude man met ezelsoren en de Verblindheid, afgebeeld als een geboeide en geblinddoekte oude man die geleid wordt door een vrouwelijke figuur met brandende olielamp. De voorstelling wordt gecompleteerd door zwevende engeltjes en de H. Geest onder de gedaante van een duif.

Het reliëf, dat dateert van de 18de eeuw, is afkomstig uit de Sacramentskapel van de Sint-Michielskerk te Gent.

166. Reliëf met voorstelling van de Ecce Homo, 17de eeuw. Christus, omringd door Romeinse soldaten, wordt door Pilatus aan het Joodse volk getoond. Het reliëf bevond zich oorspronkelijk in de muur van de infirmerie van het begijnhof van Sint-Elisabeth te Gent. Toen de infirmerie in 1878 als school werd ingericht werd het weggenomen.

De foto tegen de muur toont een gelijkaardig reliëf met de voorstelling van de Doornenkroning dat zich bevindt in de buitenmuur van de zuidelijke zijbeuk van de begijnhofkerk in het gewezen Begijnhof van Sint-Elisabeth te Gent.

167. Beeld van de H. Guido van Anderlecht, einde 17de eeuw. De heilige is voorgesteld als patroonheilige van de pelgrims en van de landbouwers. Hij draagt een muts, een korte tuniek en een schoudermantel waarop St.-Jacobsschelpen en gekruiste pelgrimstaven voorkomen. In zijn rechterhand houdt hij een egge en naast zijn linkervoet ziet men de kop van een paard. Het beeld maakte oorspronkelijk deel uit van de versiering van het altaar in de kapel van de infirmerie van het St.-Elisabethbegijnhof te Gent. Toen in 1897 het altaar werd weggebroken werd het beeld aan het Museum voor Stenen Voorwerpen geschonken.

168. Beeld van de H. Jozef en het kind Jezus, einde 17de eeuw. De H. Jozef is voorgesteld als voedstervader van Jezus. Hij is gehuld in een gedrapeerde mantel en kijkt neer op het Kind dat hij bij de rechterhand houdt. Het kind Jezus zelf draagt in de rechterhand een korf met bloemen. Zelfde herkomst als voorgaand nummer.

169. Gedenksteen van de stichting van het Sint-Jacobsgodshuis.

De gedenksteen van wit marmer herinnert aan de stichting van het voormalig St.-Jacobsgodshuis dat gelegen was aan de Muide (Nieuwland) te Gent. Hij dateert van de 18de eeuw. Bovenaan in het veld draagt hij de buste van een man, gezien in profiel (de H. Jacobus de Meerdere?). Daaronder is een Latijns inschrift aangebracht dat vermeldt dat het St.-Jacobshuis in 1283 gesticht werd door Hendrik Goethals. Onderaan zijn het wapenschild en het devies van de familie Goethals in beeld gebracht.

170. Twee elkaar omarmende putti, derde kwart van de 18de eeuw.

Dit werk wordt toegeschreven aan de beeldhouwer Karel Van Poucke. Deze kunstenaar werd geboren te Diksmuide in 1740. Hij kreeg zijn opleiding onder meer in het atelier van Hendrik Pullinx te Brugge. Hij vestigde zich te Gent in het laatste kwart van de 18de eeuw en overleed er in 1802. De voornaamste kerken te Gent bezitten werk van hem. De beeldjes zijn afkomstig van het buitenhuis dat Karel Van Poucke voor zichzelf te Melsen liet optrekken.

171. Fragmenten (kop en handen) van het Neptunusbeeld dat de voorgevel van de voormalige Vismarkt bekroonde. Deze werd opgetrokken op het einde van de 17de eeuw in de Z.-W.-hoek van het Veerleplein te Gent. De monumentale voorgevel in barokstijl werd in 1689 gebouwd onder leiding van Adriaan Van der Linden. Die gevel was bekroond met de beelden van Neptunus, de Leie en de Schelde, vermoedelijk werk van Jan Baptist Van Helderbergh. De Vismarkt werd in de nacht van 8 op 9 december 1872 vernield door brand. De hoofdgevel werd herbouwd in de oorspronkelijke stijl maar de sculpturale versiering ervan, eveneens beelden van Neptunus, de Leie en de Schelde, werden volledig nieuw geconcipieerd. Ze zijn het werk van de beeldhouwer Charles de Kesel.

De foto achter de fragmenten toont de huidige voorgevel van de voormalige Vismarkt (thans garage).

172. Doopvont, 17de eeuw.

Deze eenvoudige doopvont met ronde, geprofileerde kuip is afkomstig uit de St.-Pieterskerk te Gent.

173. Beeld van een leeuw, 18de eeuw?

Eén van de twee leeuwebeelden afkomstig van de "baliën" die vóór het poortgebouw van het Gravensteen stonden en waartussen vroeger recht werd gedaan. De leeuw is gehurkt en rechtopstaand voorgesteld met krullende manen en geopende muil. Tussen zijn twee voorpoten houdt hij een ovale koperen plaat zonder versiering. Deze plaat is niet oorspronkelijk en vervangt wellicht een andere plaat waarop misschien het wapen van Vlaanderen was afgebeeld.

De foto achter de leeuw is een reproductie van het "Blazoën van de gebuurte van het Veerleplein" (1627), bewaard in het Bijloekemuseum, waarop de "baliën" met twee leeuwebeelden afgebeeld zijn.

174. In de tafelkijkkast zijn twaalf afgietsels van steenhouwersmerken tentoongesteld.

Steenhouwersmerken is de verzamelnaam voor allerlei tekens die in de steen ingekapt of ingegrift werden om het werk van de bouwlieden van elkaar te kunnen onderscheiden. Immers, in het verleden waren zeer veel ambachtslieden betrokken bij de oprichting van grote bouwwerken. Ze waren verenigd in een zogenaamde bouwloods, oorspronkelijk een houten constructie die beschutting bood bij slechte weersomstandigheden. Aan elk lid van de bouwloods werd een merkteken toegewezen teneinde controle van het geleverde werk mogelijk te maken. De steenhouwer bracht zijn merk meestal op het bovenvlak van de door hem gekapte stenen aan. In de loop der eeuwen werd de functie van die merktekens uitgebreid en gebruikte men ze ook voor andere doeleinden als bv. het merken van de stenen in de steengroeven. Daarnaast gebruikte men de merktekens ook als plaatsingstekens die bij het samenstellen van ingewikkelde, uit meerdere delen bestaande vormen de juiste plaats van elk onderdeel aangaven.

Naar de vorm bootsen de steenhouwersmerken van de 13de eeuw dikwijls de gebruikte gereedschappen na. Later evolueren ze tot sibbetekens, samengesteld uit geometrische figuren waarin soms initialen te herkennen zijn.

De hier geëxposeerde steenhouwersmerken zijn afgietsels van de merktekens die in de jaren 1870-1872 tijdens de herstelling van de laat-gotische gevel van het stadhuis van Gent aan het licht kwamen. Ze zijn afkomstig van de metselaarsloge die tussen 1528 en 1539 het nieuwe Schepenhuis van de Keure optrok naar plannen van Rombout Keldermans en Dominicus De Waghmakere.

De foto achter de kijkkast toont steenhouwersmerken die voorkomen op de derde pijler (noordzijde) van de benedenkerk (16de eeuw) van de St.-Baafskathedraal te Gent.

175. Reliëf met voorstelling van de Verheerlijking van Jezus op de berg Thabor.

Het reliëf dat dateert van het einde van de 17de eeuw, brengt op vrije volkse wijze de Transfiguratie van Jezus op de berg Thabor in beeld. Op enkele details na is de voorstelling een letterlijke illustratie van de tekst uit het Nieuw Testament (o.a. Lucas 9:28). Bovenaan in het veld zijn Jezus en de profeten Elias (links) en Mozes (rechts) voorgesteld. Onderaan ziet men de apostelen Petrus en Jacobus die het wonder aanschouwen. Johannes, de derde apostel die volgens het Evangelie aanwezig was, wordt slapend op de berg afgebeeld.

176. Beelden van de evangelisten en fragment van het beeld van de H. Bavo.

Deze beelden versierden tot in 1886 het westportaal van de St.-Baafskathedraal te Gent. Het oorspronkelijk meer dan levensgrote beeld van de H. Bavo werd in 1637 op de penant van het portaal geplaatst door toedoen van kanunnik François Charles de Cottrel. De heilige is afgebeeld in hertogelijk gewaad met muts en schoudermantel waaronder zijn versierd kuras zichtbaar is.

De beelden van de vier evangelisten zijn dermate verweerd dat een exacte identificatie niet meer mogelijk is.

176 a. Beeld van de boetvaardige Maria Magdalena

Dit beeld van terracotta brengt Maria Magdalena op een door de Contrareformatie bepaalde, typische 17de-eeuwse wijze in beeld, namelijk als de boetvaardige zondares. Maria Magdalena wordt liggend voorgesteld, verzonken in droevig gepieker en steunt daarbij met de linkerhand haar hoofd. De herkomst van het beeld is **onbekend**.

176 b. Beeld van Maria en het Jezuskind

Dit beeld van witte steen dateert eveneens van de 17de eeuw. Het brengt de Moeder Gods in beeld die op de arm het Jezuskind houdt, een voorrecht die haar volgens de christelijke leer alleen toebehoort. De H.Jozef daarentegen wordt voorgesteld met het Jezuskind **aan** de hand (cf. nr.168). Uit de voorstellingswijze van het beeld blijkt duidelijk de geest van de christelijke barok. De herkomst van het beeld is onbekend. Hier en daar zijn nog sporen van de oorspronkelijke polychromie zichtbaar.

177. Drie beelden van de gevelbekroning van "De Fluitspeler". Deze drie terracotta beelden bekroonden oorspronkelijk de voorgevel van het huis "De Fluitspeler" ook wel "Den vliegende Hert" genaamd, gelegen aan de hoek van de Kraanlei en de Rode Koningstraat te Gent. Ze stellen de goddelijke deugden voor in de vorm van allegorische figuren. De liefde is afgebeeld als een vrouw met ontblote rechterborst waarop haar hand rust. Op de linkerarm draagt zij een kind. Een tweede kind staat aan haar voeten en heft de rechterarm naar haar op. De Hoop is herkenbaar aan haar attribuut het anker. Het Geloof wordt voorgesteld als een vrouw die de linkerhand op haar hart houdt. De beelden werden waarschijnlijk in 1669 vervaardigd door de Gentse beeldhouwer Gery Picq.

Achter deze beelden ziet men een foto van de voorgevel van "De Fluitspeler". De beelden die thans de gevel bekronen zijn copieën die in 1913 werden vervaardigd.

178. Twee gevelstenen.

De twee 17de-eeuwse gevelstenen zijn afkomstig van niet nader geïdentificeerde woningen te Gent. De ene gevelsteen draagt in het veld de voorstelling van de zon en heeft sporen van zijn oorspronkelijke polychromie bewaard. De andere gevelsteen stelt een lam voor. In de rechterbovenhoek draagt hij de datum 1619. Onderaan, over gans de breedte van de steen, is in kapitalen de naam van het huis "INT LAMMEKEN" gebeiteld.

Onder de gevelstenen ziet men foto's van twee, in situ bewaarde, gevelstenen te Gent, namelijk van de huizen "'t Groen Cruys" en "'t Gauden Hant" aan de Kleine Vismarkt.

xxxxxxx

De zaal die men thans betreedt wordt de "Mercatelzaal" genoemd omdat Rafaël de Mercatel, abt van de Sint-Baafsabdij, ze in 1495 liet inrichten. De ruimte wordt overkluisd met een kruisribgewelf dat in het midden van de zaal gestut wordt door een pijler waarvan enkel de basis dateert van het einde van de 15de eeuw. De schacht en het kapiteel zijn opnieuw gebruikte delen van 13de-eeuwse pijlers. Oorspronkelijk waren de ribben van het gewelf versierd met het gemailleerde wapenschild van de Sint-Baafsabdij. Slechts één van die wapenschilden bleef bewaard. Het emailwerk is echter verdwenen.

Op de stenen bank tegen de westmuur van de zaal konden de monniken plaats nemen.

In de "Mercatelzaal" worden een aantal voorwerpen en iconografische documenten tentoongesteld die verband houden met de geschiedenis van de Sint-Baafsabdij.

179. Grondplan van de Sint-Baafsabdij.

Dit plan laat de bezoeker toe zich even te oriënteren tijdens zijn rondgang. Het verduidelijkt ook de structuur van de Sint-Baafsabdij. In aanleg volgt de abdij het plan van de meeste benedictijnenabdiën: in het midden de kloostertuin, eromheen de kruisgang (gedeeltelijk bewaard), ten zuiden de abdiijkerk (verdwenen), ten noorden de refter, de keuken en de voorraadkelder, ten oosten de kapittelzaal en ten westen het verblijf van de lekebroeders (verdwenen).

In de tafelkijkkast worden voorwerpen geëxposeerd die verband houden met de vroege geschiedenis van de abdij:

180. Grafsteentje van abt Odwinus.

Dit grafsteentje werd aangetroffen in het graf van Odwinus, abt van de Sint-Baafsabdij, dat gevonden werd in de noordelijke transeptarm van de abdiijkerk tijdens de opgravingscampagne in de jaren 1943. Het grafsteentje draagt in kapitalen op de voorzijde volgend inschrift: HIC REQUIESCIT. OD/WIN(us) VENER(a)BILIS MEMO/RIAE PR.(esbyter) & ABB.(a) Q(u)I REGENS/HVNC LOCV.(m) XVI. ANN.(os) & M/(enses) VII. &

XVI. DIES. OBIIT. XVI/K(a)L(endas) IVN(ii). AN(ni) INCARN(ationis)D(omi)NI. Op de smalle bovenkant van het steentje komt de datum voor: DCCCCXCVIII.

Luidens dit grafschrift was Odwinus, priester en abt, bestuurder van de Sint-Baafsabdij gedurende 16 jaar, 7 maanden en 16 dagen en overleed hij op de 16de dag vóór de Kalendae van de maand juni (dit is 17 mei) van het jaar 998. Op de rugzijde van hetzelfde grafsteentje komt een ingekraste tekst voor die luidt: SERVI TVI/MEMENTO PECCATO/RIS LETTERI SCRI/BENTIS H(a)EC TIBI SI/MVLQ(ue) OM(n)I(u)M FR(atru) M GAN/DENSIS LOCI. In vertaling betekent dit inschrift: Gedenk uw dienaar de zondaar Letter, die dit schreef, voor u, en (gedenk) tezelfdertijd alle ordebroeders van de plaats Gent.

Vermoedelijk werd het grafsteentje van abt Odwinus gebeiteld door een monnik genaamd Letter, een naam die in de middeleeuwen geregeld voorkomt, die aan de overleden abt een laatste vrome wens richtte.

181. Grafsteentje van abt Othelboldus.

Dit grafsteentje werd eveneens gevonden tijdens de opgravingscampagne naar de verdwenen abdijkerk. Het werd aangetroffen in het graf van abt Othelboldus dat zich bevond naast het graf van abt Odwinus.

Het grafschrift luidt: HIC REQVIESCIT/OTHELBOVDVS/ABBA QVI OBIIT/VIII IDVS/DECEMBRIS.

Abt Othelboldus overleed op 6 december (= VIII idus Decembris). Het jaar van zijn overlijden wordt niet vermeld. Uit literaire bronnen weten we dat dit gebeurde in 1034.

De fotovergroting in de rechter nis toont de graven van abt Odwinus en abt Othelboldus die gevonden werden in de noordelijke transeptarm van de verdwenen abdijkerk.

182. Grafsteentje van abt Folpertus.

Het grafsteentje van abt Folpertus werd gevonden in het graf van de abt gelegen naast het graf van abt Othelboldus.

Het grafschrift luidt: VII.ID(us) MAR/TII. OBIIT DO(mi)/NVS FOLP(er) T(u)S/GANDENSIS/COENOBII/ABBA.

Luidens dit grafschrift overleed abt Folpertus op 9 maart (VII idus Martii). Het overlijdensjaar wordt niet vermeld. Uit andere bronnen weet men dat dit gebeurde in het jaar 1066.

Op de rugzijde van het grafsteentje, in de onderste zone, staat gebeiteld: HIC REQ(u)IE(scit). Dit wijst erop dat het grafsteentje gehouwen werd uit een andere, grote grafsteen die wellicht nooit werd afgewerkt.

183. In het graf van abt Folpertus werden naast zijn grafsteentje bovendien een kelkje, een pateentje en enkele gouddraden gevonden.

Het zilveren kelkje, waarvan de voet ontbreekt, vertoont noch versiering noch sporen van verguldsel.

Het pateentje, eveneens van zilver, draagt een gegraveerde versiering, met name: een handje in zegenende houding.

Links van het handje is een letter D met er boven een streepje gegrift; rechts van het handje, nauwelijks zichtbaar, werd tweemaal een letter I, de ene boven de andere, aangebracht.

Soortelijke kelkjes met pateen zijn niet zo zeldzaam.

In graven van bisschoppen van de 10de en de 11de eeuw werden er verscheidene aangetroffen. Waarschijnlijk behoorden ze oorspronkelijk bij een draagaltaar en zouden het reiskelkjes zijn waarvan bisschoppen en abten zich tijdens hun tochten bedienden om de mis te celebreren.

Vermoedelijk werd abt Folpertus in vol ornaat begraven en zijn de gouddraadjes de enige overgebleven resten van het stiksel van de mijter of de kap die hij droeg.

184. Copie van het grafsteentje van abt Florbertus.

Het hier tentoongestelde grafsteentje is een verkleinde copie van het oorspronkelijke dat in het begin van de 19de eeuw toevallig werd gevonden in het Bisschoppelijk archief te Gent en thans bewaard wordt in de Rijksuniversiteit te Gent.

Het draagt volgend gebeiteld inschrift: HIC/REQVIESCIT

FLOR/BERTVS ABBA/GANDENSIS COENOBII OBIIT VIII/ID(us)
OCT(o)B(ris).

Volgens dit grafschrift is het stuk dus het grafsteentje van Florbertus, de eerste abt van de Sint-Baafsabdij, waarvan men weet dat hij overleed vóór 650.

Het originele grafsteentje dateert evenwel niet van de 7de eeuw maar wellicht pas van de 11de eeuw. Zowel de vorm als de inhoud van het grafschrift wijzen daarop. Vermoedelijk werd het toen vervaardigd in de Sint-Baafsabdij en gebruikt als bewijsstuk in de strijd tegen de Sint-Pietersabdij die vooral ging over de vraag welke van beide abdijen de oudste en tevens de eigenlijke stichting van de H. Amandus was.

De fotovergroting in de linker muurnis toont een 15de-eeuws graf dat gevonden werd in het zuidelijke gedeelte van de kruisgang tijdens opgravingen in 1910.

185. Maquette van de Romaanse abdijkerk van Sint-Baafs.

Deze maquette werd vervaardigd onder leiding van Prof. dr. F. de Smidt die in de jaren 1943 de opgravingen naar de verdwenen abdijkerk uitvoerde.

De abdijkerk werd gebouwd op het terrein dat thans ingenomen wordt door de Gandastraat en het slachthuis. Hoe het eerste bedehuis van de abdij er uitzag is niet bekend. Daarentegen is het zeker dat er op die plaats een stenen kerk stond die in 813 door brand werd geteisterd en in het midden van de 9de eeuw door de Noormannen werd vernield.

Tijdens de invallen van de Noormannen verlieten de monniken trouwens tijdelijk de Sint-Baafsabdij. Na hun terugkeer, in het begin van de 10de eeuw, bouwden zij waarschijnlijk een noodkerk. Als de middelen het toelieten zou men een nieuw bedehuis oprichten. In 985 werd de eerste steen gelegd door abt Otwin. Eerst kwamen het koor en de kruisbeuk aan de beurt, dan volgde de benedenkerk die gewijd werd in 1067. Daarna trok men de vieringtoren op en werd de buitenkrocht gebouwd

die in 1148 werd gewijd.

Daarna volgde de westbouw. In de gotische periode werd de abdijkerk verbouwd en aangepast aan de nieuwe stijl-richting. Daarvan getuigt nog het 13de-eeuws portaal in de Z.-O.-hoek van de kruisgang, dat de kerk met de kruisgang verbond. Ook de westbouw, begonnen in de tweede helft van de 12de eeuw, werd niet naar het oorspronkelijk opzet voltooid. In de loop van de 13de eeuw werkte men hem af met één toren in gotische stijl.

Op bevel van keizer Karel V werd de kerk gesloopt, het westelijk gedeelte verdween in 1540. In 1581 haalden de calvinisten het laatste deel van het koor neer. Alleen de zuidelijke zijbeukmuur bleef overeind.

De maquette toont duidelijk hoe de abdijkerk eruit zag. Het koor was vlak afgesloten en iedere kruisarm had een vierzijdige kapel.

De benedenkerk was vijfbeukig en telde zeven brede traveeën met wisselsteun. Op de zijbeuken lagen stenen gewelven, het middenschip daarentegen was met een vlakke zoldering afgedekt. Boven de zijbeuken waren tribunes. Op de viering (kruising beuken, kruisbeuk) verhief zich een vierkante toren met op de N.-O.- en Z.-O.-hoek een flankeertorentje. De buitencrypte ten oosten van het koor telde eveneens vijf traveeën. Zij had een bovenverdieping en twee traptorens.

186. Aquarel van Ange De Baets.

Deze waterverf-tekening werd in 1831 vervaardigd door de Gentse schilder Ange De Baets (1793-1855). Ze toont een gezicht binnenin het lavatorium van de Sint-Baafsabdij. Deze aquarel is een interessant iconografisch document omdat ze een beeld geeft van de thans bijna volkomen verdwenen muurschilderingen die in of na 1634 op het koepelgewelf van het lavatorium werden aangebracht. In 1634 werd het lavatorium immers ingericht als een kapel, toegewijd aan de H. Macharius die als pestheilige te Gent van een bijzondere verering genoot.

187. Lithografie door J. Van Loo en L. Stroobants naar een tekening van A. Van Lokeren.

Deze steendruk toont een gezicht op de oude kapittelzaal van de Sint-Baafsabdij naar de toegang toe.

De kapittelzaal, gebouwd in het tweede kwart van de 13de eeuw, was oorspronkelijk driebeukig en overkluisd met kruisribgewelven. Boven de kapittelzaal was het dormitorium (de slaapzaal) van de monniken.

Oorspronkelijk had de kapittelzaal een geglazuurde, mooi versierde tegelvloer. Hij werd in 1834 weggebroken. Op de lithografie is deze tegelvloer nog duidelijk te zien.

188. Lithografie door J. Van Loo en L. Stroobants naar een tekening van A. Van Lokeren.

Deze lithografie dateert van augustus 1834. Ze stelt eveneens de oude kapittelzaal van de Sint-Baafsabdij voor. De sporen van het gewelf en brokstukken van de zuilen die oorspronkelijk deze zaal in drie beuken verdeelden, zijn duidelijk herkenbaar.

189. Aquarel van Ange De Baets.

Deze aquarel dateert van 1831 en stelt de ruïnes van de Sint-Baafsabdij voor gezien vanaf de westzijde van de kloostertuin. Het werk geeft een goed beeld van de vervallen toestand waarin de gebouwen van de Sint-Baafsabdij verkeerden in de eerste helft van de 19de eeuw. Het is dank zij de inspanningen van een aantal Gentse oudheidkundigen, in het bijzonder van August Van Lokeren, van de locale Commissie voor Monumenten en van het Gemeentebestuur van Gent dat wat overbleef van de eens zo machtige abdij tenslotte kon gered en hersteld worden.

190. In de tafelkijkkast liggen enkele kleurenfoto's van miniaturen uit handschriften die vervaardigd werden voor abt Rafaël de Mercatel.

Rafaël de Mercatel was een bastaardzoon van de Boergondische hertog Filips de Goede. Hij werd geboren in 1437, waarschijnlijk te Brugge, en kreeg de naam van de Venetiaanse

koopman waarmee zijn moeder kort voor of na zijn geboorte, huwde.

Op jeugdige leeftijd trad hij in de Sint-Pietersabdij te Gent, ging studeren te Parijs en promoveerde in 1462 tot "magister theologiae". In 1463 werd hij aangesteld tot abt van de Sint-Pietersabdij te Oudenburg en in 1478 tot abt van de Sint-Baafsabdij te Gent. In 1487 werd hij, dank zij zijn oom aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk, bisschop van het Cilicisch diocesis van Rhodos in Klein-Azië en als dusdanig ook hulpbisschop van Doornik. Rafaël de Mercatel kon dan ook over ruime inkomsten beschikken. Hij besteedde het grootste deel van zijn vermogen aan het aanleggen van een prachtige privé-bibliotheek en aan het herbouwen van het refuge-huis van de Sint-Baafsabdij te Brugge dat hij liet inrichten als een luxueus verblijf. Het was daar dat hij meestal verbleef. In 1507 nam hij ontslag als abt van de Sint-Baafsabdij, vestigde zich definitief te Brugge en overleed er op 3 augustus 1508. Rafaël de Mercatel is vooral bekend gebleven voor zijn privé-bibliotheek die meer dan 200 handschriften omvatte. Een gedeelte daarvan ging in de loop der eeuwen verloren. Wat overbleef is vandaag verspreid over dertien openbare en privé-collecties. Belangrijke Mercatel-handschriften worden bewaard te Gent in de bibliotheek van de Rijksuniversiteit en in het Bisschoppelijk archief.

De drie tentoongestelde kleurenfoto's werden gereproduceerd uit handschriften die bewaard worden in de Rijksuniversiteit te Gent:

- a) Uit het manuscript 134: "De claribus mulieribus" (De levens van beroemde vrouwen) van Giovanni Boccaccio, folio 161 recto: mooi verlucht initiaal S in de vorm van een monster dat zichzelf in de staart bijt; boven- en onderaan: randversieringen, onderaan met het wapenschild van abt Rafaël de Mercatel.
- b) Uit manuscript 7: "Margarita philosophica" geschreven door de Duitse monnik Gregor Reisch, een vriend van

Erasmus, folio 300: de tekst is verlucht met een miniatuur die op allegorische wijze de Filosofie voorstelt als een tronende vrouw die, geïnspireerd door Maria en het Kind, de geleerden onderricht.

- c) Uit het manuscript 17, dat o.m. een anonieme commentaar op het werk "Monotessaron" van Jean Gerson bevat en de levens van bijbelse personages en heiligen, folio 117, met een miniatuur die de Opdracht van Jezus in de tempel voorstelt.

191. De hoofdingang van het Spanjaardenkasteel, fotografische reproductie van een aquarel van Lieven Van der Schelden. Lieven Van der Schelden, deken van het Gentse schildersgild, vervaardigde in 1584 een reeks aquarellen ter voorbereiding van de versieringen die men van plan was op te richten voor de Blijde inkomst van Alexander Farnese. Ze worden voor een deel bewaard in het Bijlokemuseum. Eén ervan stelt de hoofdingang van het Spanjaardenkasteel voor die gelegen was in de nabijheid van de huidige Kasteellaan en in 1829 werd gesloopt.

192. Het Spanjaardenkasteel, fotografische reproductie uit de "Flandria Illustrata" (1641) van A. Sanderus. Op 24 april 1540 besloot keizer Karel V: "Om in de toekomst te verhelpen, te voorkomen en te beletten de beroerten die voortijds zeer dikwijls in onze stad Gent zijn ontstaan ... een kasteel en een bolwerk op te richten tot zekerheid van de goede lieden ... in het Sint-Baafsdorp". De smeekbeden van Lucas Munich, abt van de Sint-Baafsabdij, tot de keizer af te zien van zijn plan, waren tevergeefs. De monniken van de Sint-Baafsabdij werden met de waardigheid van kanunnik overgeplaatst naar de St.-Janskerk (later de Sint-Baafskathedraal), een groot deel van het Sint-Baafsdorp werd met de grond gelijk gemaakt, de abdijkerk werd voor het grootste deel gesloopt en op 12 mei 1540 legde de keizer persoonlijk de eerste steen van de dwangburcht. Het was een vierkant bolwerk, omgeven met diepe grachten en met bastions op de hoeken, ontworpen door de Italiaanse krijgswetenschappelijke Donato di Boni, naar het voorbeeld van Verona

en de eerste vesting van die aard in de Nederlanden.

In 1545 was het bolwerk, dat het "Nieuw Kasteel" werd genoemd, klaar maar het duurde tot 1553 eer de stallingen, de kanongieterij, de kruitmagazijnen, de wapenarsenalen e.d. afgewerkt waren en het Spaans garnizoen, zowat 2.500 man sterk, er definitief zijn intrek nam.

Tijdens het calvinistisch bestuur te Gent (1577-1584) werd de dwangburcht aan de kant van de stad ontmanteld.

Na de overgave van Gent aan Alexander Farnese (1584) werkte men negen jaar aan de herstelling en de uitbreiding van de vesting. Vanaf dat ogenblik werd het bolwerk, dat als dwangburcht tegen het opstandige Gent was gebouwd, ingeschakeld in de verdediging van de stad. In de omgang werd het trouwens meer en meer "Spanjaardenkasteel" genoemd.

In de 17de en de 18de eeuw kende het Spanjaardenkasteel het wel en het wee van Gent. Op het einde van de 18de eeuw had de vesting haar militair belang verloren en op 22 november 1781 besloot keizer Jozef II tot de ontmanteling ervan. Het is evenwel pas in de 19de eeuw dat, moeizaam en in verschillende fasen, het Spanjaardenkasteel werd gesloopt.

Het gezicht op het Spanjaardenkasteel dat in de "Flandria Illustrata" (1641) van A. Sanderus werd afgebeeld toont de vesting op het ogenblik van haar **grootste ontwikkeling**.

Aan de hand van de door ons aangebrachte cijfers kan de bezoeker gemakkelijk de voornaamste gebouwen van het Spanjaardenkasteel terugvinden:

- 1) De kruisgang van de oude Sint-Baafsabdij en het wapenarsenaal
- 2) De wonderbare put van de H. Macharius en het kwartier van de kanonniërs
- 3) De toren van het oude lusthuis
- 4) De brouwerij van de oude Sint-Baafsabdij
- 5) Het St.-Anna-bastion
- 6) Het St.-Jacobus-bastion
- 7) Het Maria-bastion
- 8) Het St.-Carolus-bastion
- 9) De woning van de gouverneur en de kanselarij

- 10) De kanongieterij
 - 11) Het salpetermagazijn
 - 12) Het kwartier van de "Vrouwenstraat"
 - 13) Het kwartier van de H. Jozef
 - 14) Het kwartier van de H. Barbara
 - 15) De hoofdingang en de hoofdbrug
 - 16) Het Maria-kwartier
 - 17) Het kwartier van de H. Franciscus
 - 18) Het kruitmagazijn
 - 19) De galerij van de H. Macharius.
193. Het bedehuis van de Sint-Baafsabdij, fotografische reproductie van een tekening van Arent van Wynendaele.
Arent van Wynendaele tekende in 1540 de abdijkerk van Sint-Baafs. De kerk is gezien vanuit het zuidwesten. De tekening is van groot belang omdat ze ons de toestand toont van de kerk juist voor ze werd neergehaald. De wijzigingen in gotische stijl aan het bedehuis, waarop we reeds wezen bij de bespreking van de bouwgeschiedenis (cf. nr. 185), zijn op deze tekening duidelijk herkenbaar.
194. Facsimile-reproductie van het "Gezicht op Gent in 1534".
Deze reproductie werd in 1896 uitgegeven door Armand Heins. Ze bestaat uit negen gekleurde platen die samen het volledige schilderij, dat bewaard wordt in het Bijlokemuseum, weergeven. Het werk stelt een gezicht op Gent voor gezien vanuit de richting van het Sint-Baafsdorp dat op de voorgrond met de grootst mogelijke zorg is uitgebeeld. De verschillende gebouwen van de abdij (de abdijkerk, de kruisgang, de refter) en van het Sint-Baafsdorp zijn duidelijk te herkennen. Het Gezicht van 1534 is van uitzonderlijk belang voor de studie van het Sint-Baafsdorp en de Sint-Baafsabdij omdat het in detail de toestand weergeeft zes jaar voor de oprichting van het Spanjaardenkasteel.

xxxxxxxxx

Men verlaat thans de benedenverdieping van de refter en gaat via het noordelijke gedeelte van de kruisgang naar het wes-

telijk gelegen deel van de abdijruïne.

De muur die men bemerkt aan de westzijde van de kruisgang, scheidde de kloostergang van enkele gebouwen die werden opgetrokken in het laatste kwart van de 12de eeuw. Deze gebouwen werden gesloopt in 1540 met het oog op de constructie van het Spanjaardenkasteel.

De westvleugel had verschillende functies. In het midden was de refter van de lekebroeders, ten noorden daarvan de gastenkamer, gescheiden van de keuken door de nog deels bestaande gang. Ten zuiden van de eetzaal van de lekebroeders was een klein gebouw, wellicht de schatkamer of thesaurie.

Via de gedeeltelijk bewaarde doorgang tussen de gastenkamer en de keuken komt men in de westelijke kloostertuin. Boven de westmuur van de keuken (bergruimte, voorlopig gesloten
195. voor het publiek) werd een gotische, 14de eeuwse schoorsteen herbouwd. Hij is afkomstig van het huis Vyt, dat gelegen was aan de Regnessestraat te Gent die verdween op het einde van de 19de eeuw.

196. De helmen op de westmuur van de keuken zijn afkomstig van de nieuwe citadel. Die werd opgericht tijdens de Hollandse Periode naar plannen van Gey van Pittius in de jaren 1823-1830, op de plaats waar nadien het Citadelpark werd aangelegd.

In de westelijke kloostertuin zijn in hoofdzaak architectonische overblijfselen en decoratieve motieven opgesteld die afkomstig zijn van afgebroken Gentse gebouwen. Vermelden wij vooral:

197. Een groot steenblok, geplaatst tegen de muur bij de keuken, met op de voorzijde voorstelling van een kop van een stroomgod. Afkomstig van de Verloren Kostbrug die werd opgeblazen tijdens Wereldoorlog II.

198. Maaswerk van een laat-gotisch venster, afkomstig van de parochiekerk van de gemeente Kalken.

telijk gelegen deel van de abdijruïne.

De muur die men bemerkt aan de westzijde van de kruisgang, scheidde de kloostergang van enkele gebouwen die werden opgetrokken in het laatste kwart van de 12de eeuw. Deze gebouwen werden gesloopt in 1540 met het oog op de constructie van het Spanjaardenkasteel.

De westvleugel had verschillende functies. In het midden was de refter van de lekebroeders, ten noorden daarvan de gastenkamer, gescheiden van de keuken door de nog deels bestaande gang. Ten zuiden van de eetzaal van de lekebroeders was een klein gebouw, wellicht de schatkamer of thesaurie.

Via de gedeeltelijk bewaarde doorgang tussen de gastenkamer en de keuken komt men in de westelijke kloostertuin. Boven de westmuur van de keuken (bergruimte, voorlopig gesloten
195. voor het publiek) werd een gotische, 14de eeuwse schoorsteen herbouwd. Hij is afkomstig van het huis Vyt, dat gelegen was aan de Regnessestraat te Gent die verdween op het einde van de 19de eeuw.

196. De helmen op de westmuur van de keuken zijn afkomstig van de nieuwe citadel. Die werd opgericht tijdens de Hollandse Periode naar plannen van Gey van Pittius in de jaren 1823-1830, op de plaats waar nadien het Citadelpark werd aangelegd.

In de westelijke kloostertuin zijn in hoofdzaak architectonische overblijfselen en decoratieve motieven opgesteld die afkomstig zijn van afgebroken Gentse gebouwen. Vermelden wij vooral:

197. Een groot steenblok, geplaatst tegen de muur bij de keuken, met op de voorzijde voorstelling van een kop van een stroomgod. Afkomstig van de Verloren Kostbrug die werd opgeblazen tijdens Wereldoorlog II.

198. Maaswerk van een laat-gotisch venster, afkomstig van de parochiekerk van de gemeente Kalken.

199. Een poortomlijsting afkomstig van het meisjesweeshuis van Gent. Een zeldzaam bewaard voorbeeld van de ornamentiek van de vroeg-renaissance.
200. Daarnaast een poortomlijsting in Lodewijk XV-stijl, met typische schelpmotieven
201. Een sterk verweerd timpaan met voorstelling van de "Jacht van de godin Diana", tweede helft 18de eeuw.
202. Sterk verweerd reliëf met voorstelling van de Maagd van Gent, symbool van de stad, gezeten in een omheinde tuin met haar traditioneel attribuut, de leeuw. Links en rechts twee weesjongens in typisch 17de-eeuwse kledij, namelijk met leren wambuis, kulder genoemd, wat aanleiding gaf tot de volkse benaming "kulder" voor de weesjongens zelf gebruikt. Onderaan een Latijnse inscriptie die tegelijk een chronogram vormt: pIetatIs ganDae sChoLa paVperVM (M=1000, D=500, C=100, L=50, V=5, I=1) = 1662, jaar waarin het jongensweeshuis gebouwd werd aan de Reep.
203. Overblijfselen van het Pakhuis, stapelhuis van de stad, opgetrokken op de Koornmarkt in 1719-1725 en samen met enkele aanpalende huizen afgebroken in 1897 om plaats te maken voor het Postgebouw. Opmerkenswaardig is de grote vaas die, samen met een tweede exemplaar, het fronton van het Pakhuis bekroonde. Eén vaas werd in 1969 opgesteld voor de ingang van de gewezen Sint-Pietersabdij. Deze merkwaardige sierstukken, 2,75 m. hoog, zijn het werk van de Gentse beeldhouwer Hendrik Matthijs. Zij dagtekenen van 1722. Andere resten van het Pakhuis zijn de balkonfragmenten en de draagstenen van dit balkon.
204. Op het grasperk werden zuilen en kolommen opgesteld uit verdwenen Gentse huizen. Merkwaardig is het penant in het midden van het grasveld. Het is afkomstig van de gotische gevel van het Gentse stadhuis (1519-1535) en werd daar weggebroken tijdens een herstelling in 1870.

205. Op het grasperk staat ook de bekroning van de wonderdoende put van de H. Macharius. Deze merkwaardige versiering uit het begin van de 16de eeuw werd hier in de jaren 1897-98 gereconstrueerd. Oorspronkelijk stond zij op de plaats waar in 1882 de neogotische, parochiale St.-Machariuskerk werd opgetrokken (Spanjaardstraat).
206. Nabij de plaats van de voormalige abdijkerk treft men tegen de tuinmuur de gevel van de voormalige open Grafkapel van de St.-Baafskathedraal. De kapel werd in 1769 gebouwd tegen de derde zuidelijke dwarskapel van de kooromgang. Ze werd afgebroken in 1904 en naar hier overgebracht.
207. In deze tuin, evenals op de plaats waar de abdijkerk stond, treft men grenspalen die het territorium van de stad en het Sint-Baafsdorp afbakenden. Op de voorzijde dragen ze de datum van hun plaatsing (1622, 1768) en de aanduiding: S^T G (Stadt Ghendt) en S^T B (Sinte Baefs).

xxxxxxxxxx

Op het terrein aan de hoek van de Gandastraat en de Voorhout-kaai werd in 1974 een beperkte opgraving uitgevoerd die de resten van de hoofdingang van de abdijkerk, de middelste funderingen van de westbouw en een gedeelte van zijn, uit rode gebakken stenen bestaande bevloering, blootlegde.

- Op de plaats van de vroegere abdijkerk staan thans een aan-
208. tal zuilen uit kelders van verdwenen Gentse huizen. Ze dateren van de 13de eeuw en zijn van Doornikse steen vervaardigd.
209. Tussen de zuilen werden enkele poortomlijstingen gereconstrueerd o.m.: een grote omlijsting van een dubbele inrijpoort van een huis in de Lange Kruisstraat te Gent (Standaard Boekhandel), afgebroken in 1961. Een kleine poortomlijsting is afkomstig van het huis Libert in de St.-Jacobsnieuwstraat.

210. Gevelstenen van het Rasphuis (Maison de Force) dat bij

decreet van Maria-Theresia (27 januari 1792) werd opgetrokken aan de Coupure, voltooid werd tijdens de Hollandse Periode bij decreet van koning Willem I (2 september 1824) en volledig afgewerkt was in 1827.

Het Rasphuis dankt zijn naam aan het soort werk dat de gevangenen werd opgelegd, namelijk het raspen van bepaalde soorten hout voor verfbereiding. Het werd gebouwd onder leiding van burggraaf Vilain XIIII naar plannen van architect Malfaison en met medewerking van de jezuïet Klukman. Het Rasphuis werd in 1936 afgebroken en vervangen door de landbouwhogeschool.

Aan het Rasphuis herinneren: de gevelstenen met het opschrift : RASPHUIS-MAISON DE FORCE / 1772-1824, de gevelsteen met klimmende leeuw en opschrift: MAISON CENTRALE PENITENTIAIRE en twee gedenkplaten, tegen de omheining rechts van het hek, die aangebracht werden na de voltooiing van het Rasphuis en die herinneren aan het begin van het bouwwerk tijdens de regering van keizerin Maria-Theresia en aan de voltooiing tijdens de regering van koning Willem I.

211. Tegen de omheining vindt men bovendien drie reliëfs waarvan het middelste Mercurius, god van de handel voorstelt en brokstukken van een reliëf waarop stroomgoden stonden uitgebeeld.

212. Links van het hek liggen op de grond twee gedenkstenen die herinneren aan de bouw van het oude slachthuis, opgetrokken tussen 1853 en 1857.

Tegen de enige overblijvende zijbeukmuur van de vroegere abdijkerk staan opgesteld:

213. Grafsteen van een abt (?) met in het veld voorstelling van de aflijvige. De handen en het gelaat zijn diep in de steen gekapt en waren oorspronkelijk ingelegd met wit marmer (verdwenen).

214. Gedeeltelijk bewaarde grafsteen van Adriaen Van Damme (+ 15..) en zijn echtgenote Joosijne Impins (+ ?).

De in het veld als gisanten voorgestelde aflijvigen zijn niet in de traditionele frontale houding maar een weinig naar elkaar toegewend, in beeld gebracht. Boven hun hoofden ziet men hun gehelmd wapenschild. Opmerkelijk zijn de met bont gevoerde mantel met wijde mouwen van de man en het hoofddekseel en het kleed van zijn vrouw waarvan vooral de wijde mouwen en het aanhangende, rijk versierde bidsnoer, de aandacht trekken. Op grond van die kledij kunnen we de grafzerk situeren in de eerste helft van de 16de eeuw. De randomlijsting met grafschrift wordt op de hoeken onderbroken door de traditionele voorstelling van de symbolen van de evangelisten.

De grafsteen werd gevonden bij graafwerken op de hoek van de Begijnhoflaan en de Noordstraat te Gent in 1979.

215. Grafsteen van Jozina en Joannis van den Kerkhoven, 17de eeuw.

216. Grafsteen van een lid van de familie Claissone, 17de eeuw, met in het veld het wapenschild van de aflijvige en het grafschrift, op de hoeken de wapenschilden van aanverwante families.

xxxxxxxxxx

Door de poort komt men daarna in het zuidelijk gedeelte van de kruisgang.

217. Grafsteen van Maximiliaen Van Damme (+ 1761), koopman en meester-timmerman, en zijn echtgenote Joanna Theresia Verbaere (+ 1769).

Het grafschrift vermeldt dat Maximiliaen Van Damme de aannemer was van een deel van de Coupure te Gent. Deze doorsteek ("coupure") tussen de Leie en de Brugse Vaart werd op 8 en 9 februari aanbesteed in het Gentse stadhuis en toevertrouwd aan de aannemers Oosterlinck en Van Damme.

De witmarmeren grafzerk is op de hoeken versierd met cartouches in Lodewijk XV-stijl. In de cartouches onderaan

zijn timmer- en metselaarsgereedschappen voorgesteld.

De zerk werd in 1981 aan het Museum geschonken door de kerkfabriek van St.-Martinus (Ekkergem).

218. Nabij de ingang ziet men op de muur een gedenkplaat voorstellende August Van Lokeren (1799-1872) en die terecht het inschrift draagt: redde, bewaarde en beschreef deze bouwvallen - sauva, conserva et décrivit ces ruines. Deze gedenkplaat, van de hand van A. De Beule, werd geschonken door de Vereniging voor Geschied- en Oudheidkunde van Gent in 1905.
219. Grafsteen (sterk verweerd) met in het veld het wapen van de aflijvige (17de eeuw?).
-

KEUZE UIT DE VOORNAAMSTE LITERATUUR

- A. VAN LOKEREN, Histoire de l'Abbaye de Saint-Bavon et de la Crypte de Saint-Jean à Gand., Gent, 1855.
- O. HOLDEREGGER, Zu den Heiligengeschichte des Genter S.-Bavoklosters, Historische Aufsätze dem Andenken an G. Waitz gewidmet., Hannover, 1886.
- A. VAN WERVEKE, Bouwvallen van Sint-Baafsabdij en Museum van Stenen Voorwerpen. Gids van den Bezoeker., Gent, 1912.
- V. FRIS, La Citadelle de Charles-Quint et le Château des Espagnoles à Gand, ANNALES DE L'ACADEMIE ROYALE DE BELGIQUE, LXIX (1922), blz. 4-66.
- L. DE MOREAU, Saint-Amand, Leuven, 1927.
- L. NINANE, L'Abbaye de Saint-Bavon à Gand. Etude archéologique., Brugge, 1930.
- PH. GRIERSON, The early abbots of St.-Peters of Ghent, REVUE BENEDICTINE, jg. 1936, blz. 192-146.
- IDEM, The early abbots of St.-Bavo of Ghent, IDEM, jg. 1947, blz. 29-61.
- L. VOET, Over de stichting en de vroegste geschiedenis der Sint-Pieters- en Sint-Baafsabdijen te Gent, in: HANDELINGEN VAN DE MAATSCHAPPIJ VOOR GESCHIEDENIS EN OUDHEIDKUNDE TE GENT, jg. 1944.
- F. DE SMIDT en A. VAN DE WEERD, Verslag over de ontdekking van drie abtsgraven tijdens de opgravingen in de abdijkerk van de voormalige Sint-Baafsabdij te Gent, HANDELINGEN VAN DE MAATSCHAPPIJ VOOR GESCHIEDENIS EN OUDHEIDKUNDE TE GENT, jg. 1949-50, blz. 86-96.
- L. VOET, De brief van abt Othelbold aan gravin Ogiva, over de relikwieën en het domein van de Sint-Baafsabdij te Gent (1019-1030), Brussel, 1949.
- F. DE SMIDT, Opgravingen in de Sint-Baafsabdij te Gent. De Abdijkerk, KULTUREEL JAARBOEK VOOR DE PROVINCIE OOST-VLAANDEREN, 1956.

- A. VERHULST, De Sint-Baafsabdij te Gent en haar grondbezit (VIIe-XIVe eeuw), VERHANDELINGEN VAN DE KONINKLIJKE VLAAMSE ACADEMIE VOOR WETENSCHAPPEN, LETTEREN EN SCHONE KUNSTEN VAN BELGIË. Klasse der Letteren, nr. 30, Brussel, 1958.
- J. DECAVELE, Panoramisch Gezicht op Gent in 1534., Brussel, 1975.
- A. DEROLEZ, The library of Raphael de Mercatellis., Gent, 1979.